

Sada šperků

BcA. Lucia Plevová

Diplomová práce
2014

 Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta multimediálních komunikací

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta multimediálních komunikací
Ústav vizuální tvorby
akademický rok: 2013/2014

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **BcA. Lucia Plevová**
Osobní číslo: **K12519**
Studijní program: **N8206 Výtvarná umění**
Studijní obor: **Multimedia a design - 3D design**
Forma studia: **prezenční**

Téma práce: **Sada šperků**

Zásady pro vypracování:

1. Rešerše
2. Analýza
3. Stanovení cílů a metody práce
4. Vypracování projektu
5. Závěr a vyhodnocení projektu

Na samostatném nosiči CD-ROM odevzdejte v minimálním počtu 10 kusů obrazovou dokumentaci praktické části závěrečné práce pro využití v publikacích FMK. Formát pro bitmapové podklady: JPEG, barevný prostor RGB, rozlišení 300 dpi, 250 mm delší strana. Formáty pro vektory: AI, EPS, PDF. Loga a texty v křivkách. V samostatném textovém souboru uveďte jméno a příjmení, login do Portálu UTB, obor (ateliér), typ práce, přesný název práce v češtině i v angličtině, rok obhajoby, osobní mail, osobní web, telefon. Přiložte svou osobní fotografii v tiskovém rozlišení.

Rozsah diplomové práce: viz. Zásady pro vypracování
Rozsah příloh: viz. Zásady pro vypracování
Forma zpracování diplomové práce: tištěná/elektronická

Seznam odborné literatury:

Kapitoly z dějin designu, Kolesár Z.

Jewelry design handbook, Serrats M.

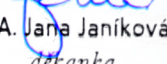
A Girl's Best Friends, Gestalten

The Encyclopedia of Jewelry-Making Techniques, McGrath J.

Jewelry Design: The Artisan's Reference, Olver E.

Vedoucí diplomové práce: **M. A. Vladimír Kovařík**
Ústav vizuální tvorby
Datum zadání diplomové práce: **2. prosince 2013**
Termín odevzdání diplomové práce: **16. května 2014**

Ve Zlíně dne 2. prosince 2013

doc. MgA. Jana Janíková, ArtD.
děkanka

M. A. Vladimír Kovařík
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ/DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské/diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská/diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému a bude dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou/diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou/diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské/diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské/diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Ve Zlíně 13.5.2014

LUCIA PLEVNA' Křivon
.....
Jméno, příjmení, podpis

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů. § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentu a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odpirá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídnou k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Cieľom mojej diplomovej práce je navrhnúť a následne vytvoriť sadu šperkov väčších rozmerov, využívajúcich hlavne recyklovaný materiál. Teoretická časť sa zameriava na historickú analýzu vývoja tohto druhu umenia v Európe a slovenského ľudového šperku. Nasleduje základné rozdelenie dnešných druhov a používané materiály a techniky pri ich výrobe. Ďalej sa v tejto časti venujem pojmu recyklácia, recyklovaný šperk a predstavím ukážky súčasných tvorcov tohto typu šperkov.

V praktickej časti opisujem inšpiračné zdroje, v tomto prípade ženský ľudový odev z okolia môjho rodného mesta Trenčín, a vybraný recyklovaný materiál. Popisujem spôsob výroby častí setu, ich tvarové riešenia, umiestnenie a spôsob upevnenia na telo. Celá práca je doplnená obrazovou dokumentáciou.

Kľúčové slová: šperk, produktový design, recyklácia, recyklovaný materiál, ľudový odev, drotárstvo, tradícia

ABSTRACT

The aim of my master thesis is design and then create a dimensionally larger set of jewelry using mainly recycled material. The theoretical part is a historical analysis of the evolution of jewelry in Europe and Slovak folk jewelry. Next is the basic sorting today kinds of jewelry and used materials and techniques. Furthermore this part includes concept of recycling, recycled jewelry and shows examples of the contemporary artists of this type of jewelry.

In the practical part I describe my inspiration, the female folk costumes from my hometown Trencin and chosen recycled material. I write about the method of production jewelry sets, their shape solutions, position and method of fixture to the body. The whole work is completed with pictorial documentation.

Keywords: jewelry, product design, recycling, recycled material, folk costumes, tinker, tradition

Týmto by som sa chcela poďakovať vedúcemu mojej práce M.A. Vladimírovi Kovaříkovi a ostatným pedagógom za pomoc a cenné rady, získané behom celého štúdia.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	9
I TEORETICKÁ ČASŤ	10
1 ŠPERK	11
1.1 DEFINÍCIA ŠPERKU.....	11
1.2 FUNKCIA ŠPERKU	11
1.3 STRUČNÁ HISTÓRIA ŠPERKU	11
1.3.1 Pravek.....	11
1.3.2 Staroveký Egypt.....	12
1.3.3 Mezopotámia.....	12
1.3.4 Staroveké Grécko	12
1.3.5 Staroveký Rím.....	13
1.3.6 Stredovek.....	13
1.3.7 Novovek	13
1.3.8 19. storočie	14
1.3.9 Secesia a Art deco	15
1.3.10 20. storočie	15
1.3.11 Súčasný šperk.....	16
1.3.12 Slovenský ľudový šperk.....	16
1.3.13 Obrazová príloha	21
1.4 DNEŠNÉ DRUHY ŠPERKOV.....	23
1.4.1 Náušnice	23
1.4.2 Náhrdelníky a retiazky	23
1.4.3 Náramky	24
1.4.4 Prstene	25
1.4.5 Brošne	26
1.4.6 Piercing	26
1.5 ŠPERKÁRSKE MATERIÁLY.....	27
1.5.1 Kovy	27
1.5.2 Kamene	29
1.5.3 Ďalšie materiály	31
1.5.4 Šperkárske techniky	32
2 RECYKLÁCIA	34
2.1 DEFINÍCIA RECYKLÁCIE.....	34
2.2 RECYKLOVATELNÉ MATERIÁLY	34
2.2.1 Papier.....	34
2.2.2 Plast	35
2.2.3 Sklo	35
2.2.4 Kov	35
2.2.5 Bioodpad	36
2.2.6 Elektroodpad	36

3	RECYKLOVANÝ ŠPERK	37
3.1	DEFINÍCIA	37
3.2	SÚČASNÍ TVORCOVIA RECYKLOVANÉHO ŠPERKU	37
3.2.1	Emma Ware.....	37
3.2.2	Rachel Darbourne.....	38
3.2.3	Shiying Gao.....	39
3.2.4	Trash Made.....	39
3.2.5	Hairy Grower	40
3.2.6	Kathleen Plate	40
II	PRAKTICKÁ ČASŤ	42
4	ANALÝZA PROJEKTU	43
4.1	VÝBER ŠPERKOV	43
4.2	BODY JEWELRY	43
4.3	INŠPIRÁCIA	44
4.3.1	Ľudový odev a jeho časti.....	44
4.3.2	Ženský ľudový odev v Trenčianskej župe	47
4.3.3	Drotárstvo.....	50
5	DESIGN ŠPERKOV	52
5.1	ČASTI SETU	52
5.1.1	Šperk na hrud'	52
5.1.2	Šperk na rameno.....	54
5.1.3	Šperk na pažu	55
5.1.4	Šperk na krk	56
5.1.5	Šperk na dekolt.....	57
5.1.6	Šperk na pás	58
5.1.7	Šperk na hlavu.....	59
5.2	MATERIÁL.....	60
5.2.1	Hlavný recyklovaný materiál	60
5.2.2	Doplnkový materiál.....	61
5.2.3	Spojovací materiál a spôsob spájania.....	62
5.3	OBRAZOVÁ PRÍLOHA VYROBENÉHO ŠPERKU.....	63
	ZÁVER	65
	ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY	66
	ZOZNAM CITACÍ	68
	ZOZNAM POUŽITÝCH SYMBOLOV A SKRATIEK	69
	ZOZNAM OBRÁZKOV	70
	ZOZNAM PRÍLOH	73

ÚVOD

Zvolená téma diplomovej práce je mi z hľadiska ženského pohľadu veľmi blízka. Šperky či už zo vzácných kovov, alebo z lacnejších materiálov, už od pradávna patrili k ženám a dopĺňali jej osobnosť. Sama nie som výnimka a ako nadšenec tohto typu designu ma po celý život sprevádzala hlavne tvorba bižutérie pre seba a moje okolie. V práci s lacnejšími materiálmi pri výrobe šperkov som pokračovala aj v tejto práci. Výber recyklovaného materiálu, v tomto prípade nepotrebných, či pokazených káblov, mi prišiel ako zaujímavý nápad na výrobu setu, pre ich ľahkú dostupnosť a dobrú tvárnosť. Šperky z typických drahých kovov, alebo kameňov sú väčšinou vždy príťažlivé, no vždy ma fascinovala cesta povzniesť všeobecne neesteticky vnímaný materiál a vytvoriť z neho hodnotnú vec.

Ako študent 3D designu som chcela prezentovať väčšie šperky s netradičným umiestneným na tele, tzv. *body jewellery*. Spôsob spájania a vypletania vybraného materiálu bol dôležitý krok, ako vytvoriť výrazné šperky prispôsobujúce sa tvarom tela, pre pohodlné nosenie. Ako zdroj inšpirácie som v tomto prípade siahla po odevnom designe z minulosti, ženským ľudovým krojom. Aspekty, ako tvaroslovie jednotlivých častí a umiestnenie vybranej výšivky na odevoch, ovplyvnili výsledný design. Recyklovaním materiálu, ľudových odevov a v základe aj drotárskej výroby, vznikol design šperkov, jasne odkazujúci na jeho inšpiračný zdroj. Zároveň môžem tvrdiť, že kombinácia káblov, ako symbol moderného technického sveta a tradičného ľudového odevu našich predkov, prispela k zaujímavému výslednému designu celého setu.

I. TEORETICKÁ ČASŤ

1 ŠPERK

1.1 Definícia šperku

Encyklopédia Slovenska (r. 1981) označuje šperk ako predmet zo vzácných a drahých materiálov, určený na ozdobu ľudského tela a odevu. Šperk má ale oveľa dôležitejšiu funkciu, týkajúcu sa materiálneho, duchovného a spoločenského hľadiska. Rozmanitosť foriem a špecifický výraz sa odrážal od obdobia, v ktorom vzniká, a prostredím daného etnického spoločenstva, obzvlášť v kultúre ľudových vrstiev.

Tradičný šperk bol vyrobený z drahých kameňov a kovov, ako je zlato a striebro. Šperk z menej drahých, či ušľachtilých materiálov sa nazýva bižutéria, a začal sa vyrábať ako lacná náhrada drahých šperkov. Patria sem výrobky zo skla, plastu, kože, dreva, lacných kovov, poprípade iných materiálov. V dnešnej dobe sa čoraz viac stráca rozdiel medzi drahým šperkom a bižutériou a v mnohých prípadoch sú ceny týchto produktov podobné.

1.2 Funkcia šperku

V súčasnosti je funkcia šperku vo väčšine prípadoch dekoračná, jedná sa hlavne o druhy výrobkov ako sú náušnice, náramky, náhrdelníky a prstene. V minulosti mal šperk tiež platobnú funkciu, či praktickú (šperky typu praciek a spôn). Stal sa symbolom spoločenského postavenia jeho nositeľa a ukazovateľom životného štýlu.

V niektorých kultúrach mal šperk taktiež ochrannú funkciu, tento typ výrobku nazývame amulet. Šperky v tvare kríža, či Dávidovej hviezdy môžu vyjadrovať príslušnosť k určitému náboženstvu. Klasická obrúčka – prsteň, je zase v dnešnej dobe vo viacerých krajinách braná ako symbol spečatenia manželského zväzku. Od 19. storočia sa začali niektoré šperky považovať za umelecké diela.

1.3 Stručná história šperku

1.3.1 Pravek

Je veľmi ťažké stanoviť, kedy presne človek začal vyrábať a nosiť šperky. Najstaršie archeologické nálezy tento čas odhadujú v skorých dobách prehistorického veku. Materiály, z ktorých vznikali samotné šperky a aj pracovné nástroje, boli vždy prevzaté

z prírody. Jednalo sa o rôzne typy fosílií, zvieracích a rybacích kostí, zubov (*Obr. 1*) mušlí, no taktiež kvetov a iných časti rastlín.

1.3.2 Staroveký Egypt

Hlavným materiálom na výrobu šperkov v tomto období bolo zlato (*Obr. 2*), hlavne kvôli jeho skvelým vlastnostiam. Je vzácne, dobre tvárne a takmer nezničiteľné. Šperky v tomto období symbolizovali hodnotu a náboženskú moc v komunite. Nezvyčajnou kombináciou k drahému kovu bolo používanie farebného skla namiesto drahých kameňov. Takmer každý vzácny kameň mal svoju napodobeninu v kolorovanom skle z dôvodu prisudzovania farbám dôležitú symboliku. Egyptské šperkárstvo je typické svojou dokonalou symetriou a opakovaním tvarov.

1.3.3 Mezopotámia

V období Mezopotámie patria medzi dôležité archeologické nálezy šperky nájdené v hrobkách Mari a Uru. Vykopalo sa tu početné množstvo zlatých diadémov, ozdôb do vlasov, náušnic lunárneho tvaru, a prsteňov zo zlata a striebra. Najviac sa využívala kombinácia zlata/striebra s kameňmi *lapis lazuli* (kameň sýto-modrej farby), karneolom a achátom. Z tohto obdobia sú známe prvé pokusy o granuláciu a filigrán. V neskoršom období sa na šperkoch objavujú aj ďalšie vzácne kamene ako jaspis, ónyx a hematit.

Najznámejším náleziskom mezopotámskych šperkov je pravdepodobne hrob kráľovnej Pu Abi. Našlo sa v nej mnoho šperkov zo zlata, striebra a karneolu, no najveľkolepejším nálezom je zlatá pokrývka kráľovnej hlavy (*Obr. 3*). Je vyrobená zo zlatých plieškov v tvare lístkov, kombinovaných s kvetmi a korálikmi kameňa lapis lazuli.

1.3.4 Staroveké Grécko

Spočiatku sa grécki obyvatelia zdobili hlavne mušľami, korálikmi a slonovinou, neskôr začali používať k výrobe šperkov drahé kovy. Aj keď boli grécke šperky jednoduchšie oproti iným kultúram, stali sa neoddeliteľnou súčasťou odevu. Do vlasov sa vkladali zlaté, strieborné, bronzové čelenky a diadémy (*Obr. 4*). Obľúbeným zvieracím motívom boli pospľietané hady, ktoré sa nachádzali skoro na všetkých typoch šperkov (amulety, prstene, spony do vlasov, náramky atď.).

1.3.5 Staroveký Rím

Rímske šperkárstvo bolo z počiatku ovplyvnené helenistickou a etruskou kultúrou, pričom obľúbeným motívom boli dvojité špirály, aplikované na náramky a prstene. Posplietané hady boli v móde aj v rímskych časoch a dopĺňali sa o zelené kamene miesto očí. Zlaté prstene, s hlavami zvierat či bez, boli spočiatku znakom šľachticov a senátorov (úloha pečatných prsteňov), no postupom času ich začali nosiť aj nižšie vrstvy a vojaci.

Rímske motívy vychádzali taktiež z gréckych geometrických a rastlinných motívov, a začali sa objavovať talianskom inšpirované tvary polmesiaca. V neskoršej dobe začali rímski umelci využívať viacfarebné kamene: topázy, smaragdy, rubíny, perly a zafíry. Najtypickejším šperkom bola brošňa, ktorá mala okrem estetickej funkcie aj praktickú, spájala niekoľko kusov látok a odevov. Ďalším veľmi rozšírením šperkom boli náramky zo striebra nazývané *armillae* alebo *dextralie*, ktorými sa odmeňovali vojaci (*Obr. 5*).

1.3.6 Stredovek

V ranom stredoveku hrali dôležitú úlohu farebné kamene vkladané do kovových základov, pripomínajúce vitráže. Rozšírené boli všetky typy šperkov, hlavne nákrčníky, ktoré sa objavujú prakticky v celej Európe v odlišných podobách (*Obr. 6*).

Vo vrcholnom stredoveku mali veľmi dôležitú úlohu prstene, zhotovované z kovu, poprípade dopĺňané farebnými lesklými kameňmi. Nosili sa na všetkých piatich prstoch. Spony, nazývané *agrafy* či *fabule* (*Obr. 7*), mali praktický význam, a spínali sa s nimi plášte na ramenách a prsiach. Vyrábali sa buď jednodielne alebo dvojdielne. Medzi ďalšie typy rozšírených šperkov patrili opasky, opaskové spony, čelenky do vlasov, gombíky a jednoduché pliešky, ktoré sa našívali na odev samostatne, alebo k doplneniu vzoru vyšívanych častí. Používané motívy boli bohaté, od rastlinných vzorov cez zvieracie, figurálne či ornamentálne, a dôležité boli hlavne náboženské motívy zobrazujúce symboly, či sväté osobnosti.

1.3.7 Novovek

V renesančnom umení je inšpirácia starovekou antikom očividná, no šperky získavajú dôležitejšiu funkciu. K feudálnej šľachte sa k noseniu šperkov pridáva aj jej silný spojenec – pápežská cirkev. Samotné šperky začali vynikať svojou sofistickosťou

a komplikovanosťou, a to hlavne vďaka duchovnému a umeleckému rastu umelcov. Práve kvôli tomu zostali výhradným právom iba pre aristokratickú spoločnosť a vysokú buržoáziu. Obľúbeným typom boli reťaze na krk z drahých kovov, ktoré sa dozdobovali príveskami, medailónmi, krížikmi, *agnuskami* (baránok, alebo Ježiško – Obr. 8), alebo hodinkami. Z prsteňov boli populárne tzv. sekréty, ktoré splňali úlohu pečatidiel.

V barokovom období sa s obľubou nosili perly a diamanty (rubíny, smaragdy a topázy). Diamantmi sa zdobili ihlice, brošne v tvare mušlí, stúh, hviezdíc a kvetinových konárov. Vďaka zlepšeniu techník opracovania drahokamov a rozmanitosti nových tvarov sa začal klásť väčší dôraz na samotné umiestnenie diamantu. Hojne sa používalo tvarovanie botanických motívov, rastlín, exotických kvetov (Obr. 9). Nosili sa pravé perly, alebo ich napodobeniny zo skla, potierané zmesou rybích šupín. V rokokovom slohu sa neskôr rovnaké motívy posunuli do asymetrickej formy.

1.3.8 19. storočie

Po nástupe Napoleona I. sa hlavne vo Francúzsku uplatňuje nový štýl – empír a silná pozícia krajiny v oblasti zlatníckej výroby sa obnovuje. Dochádza k dôležitej zmene, veľké zlatnícke firmy postupne ustupujú od zákazkovej výroby a spoločnosť dáva prednosť sortimentu z hotových výrobkov. Obľúbené boli šperky s prvkami gréckeho a rímskeho štýlu, motívy s napoleonským N, symboly orlov, sfingy a okrídlené levy. Empírové šperky vynikajú svojou prísnu symetriou a vznikajú nové druhy šperkov ako pásy pod prsia, goliere s niekoľkými radmi perál. Hojne sa objavujú čelenky do vlasov a párové náramky nosené vysoko na paži.

Popularita *kamejov* (rezaných v karneolu, ónyxu, achátu a kryštálu) v podobe antických hláv bola v tomto období nesmierna (Obr. 10). Inšpirácia nebola iba antická. Do kamejských siluet sa prevádzali známe osobnosti alebo neznáme atraktívne mladé dievčatá.

V neskoršom romantickom období sa tvorba opäť vracia k renesančnému a stredovekému umeniu. Počas vlády kráľovnej Viktórie v Anglicku, nazývanej aj viktoriánske obdobie, boli veľmi populárne brošne a prívesky. Pre toto obdobie sú typické tzv. smútočné brošne, ktoré sa rozšírili po smrti princa Alberta a na ich spracovanie sa využívali všetky dočierna sfarbené kamene.

1.3.9 Secesia a Art deco

Secesný štýl, úzko súvisiaci s anglickým hnutím Arts and Crafts, sa vyznačoval opakovaním prírodných motívov. Hmyz, vnímaný ako fantazijné stvorenie (hlavne vážky a motýle), sa prevádzal do šperkov nespočetne veľa krát. Umelci sa pomocou smaltovania zameriavali hlavne na krídla tvorov a vznikali tak vysoko detailné výrobky. Obľúbené boli taktiež pávie motívy, labute a lastovičky. Jeden z najvplyvnejších umelcov, tvoriaci v secesnom období, bol Francúz René Lalique, ktorého šperky boli veľmi obľúbené po celej krajine. Kombinácia smaltu a farebného skla sa stala jeho poznávacím znamením (*Obr. 11*).

Art Deco štýl vznikol v začiatkoch 19. storočia. Umelci sa odtrhli od prírodných secesných motívov a zdrojom inšpirácie boli geometrické tvary, rovnobežné linky a symetrické vzory. Art Deco je eklektický štýl ovplyvnený Egyptom, Gréckom, Afrikou a Čínou. Vzory majú ostré hrany a krivky, prevládajú jednoduché tvary (kruhy, štvorce, trojuholníky, obdĺžniky atď.) a v mnohých prípadoch bola veľmi dôležitá symetria (*Obr. 12*). Umelci používali bohaté, živé farby, ktoré navzájom kontrastovali v jednotnom prevedení. S vedeckým pokrokom vznikla bižutéria, ktorá napodobňovala vzhľad drahších šperkov, pomocou použitia lacnejších materiálov. V skorom 20. storočí predstavoval smer Art Deco technologický pokrok, nový módný štýl a luxus.

1.3.10 20. storočie

Prvá polovica 20. storočia patrí medzi éru veľkej kreativity v designe šperkov, ovplyvnená z veľkej časti americkou módou a spoločnosťou. Výrobky ostali pomerne veľké, no boli viac otvorené textúrovým a robustnejším štýlom. Drahé kamene, konkrétne diamanty, sa tešili čoraz väčšej popularite. Dodnes je známa veta „diamant je večný“ vyslovená spoločnosťou vyrábajúcou šperky *De Beers*. Populárne boli dlhé náhrdelníky, medailóny, prívesky a veľké náušnice. V tomto storočí treba spomenúť luxusnú značku *Tiffany & Co* (*Obr. 13*), ktorá začala experimentovať s novými kombináciami farieb a materiálov, a je priekopníkom vo výrobe šperkov z lávového skla.

Koniec prvej svetovej vojny znamenal začiatok popularity bižutérie. Módni návrhári ako *Coco Chanel* (*Obr. 14*) zvýraznili termín *junk* šperk (falošné šperky) a radili zákazníčkam aby kombinovali bižutériu s drahými klenotmi a zaujímavými módnymi kúskami.

Počas druhej svetovej vojny sa mnoho európskych klenotníkov zapojilo do vojnového úsilia. Ich zručnosť a nástroje boli využité pri výrobe nábojov, chirurgických zariadení a rádiových komponentov. Po skončení druhej svetovej vojny sa šperkárske umenie naďalej rozvíjalo aj napriek ekonomickým ťažkostiam. Štyridsiate roky sa vyznačovali robustnými šperkami a používaním vysokých kontrastov. Umelci, stále ešte obmedzení finančnými zdrojmi a nedostatkom drahých kovov, sa snažili vytvárať tepaním dojem väčších rozmerov, než šperky skutočne mali. Tak isto sa rozmohli bižutérne výrobky, k čomu prispelo objavenie a zavádzanie nových plastov na trh.

1.3.11 Súčasný šperk

„Šperk je dnes popisovaný a kategorizovaný rôznymi spôsobmi. Zatiaľ čo ho niektoré definície rozlišujú v závislosti na kvalite materiálov, ako sú jemné šperky vs. bižutéria, iné definície sa viac pozerajú na spôsob výroby šperkov, ako napr. obchodné alebo masovo vyrábané kolekcie vs. limitované série, alebo výroba každého šperku ako originál.“ [1]

Dnešný šperk môže byť ovplyvnený históriou, prírodou ale i životným štýlom a spoločnosťou. Nie je výsadou vyučených šperkárov, ale čoraz častejšie je vytváraný umelcami a designermi z iných odvetví, pričom škála použitých materiálov je prakticky neobmedzená.

1.3.12 Slovenský ľudový šperk

Ľudové vrstvy na Slovensku začali nosiť šperky v 18. storočí a okrem ozdobnej a zčásti úžitkovej funkcie, spĺňali aj zvykové a spoločenské poslanie. Z tvarovej formy dekóru a vzorov bolo u niektorých druhov vidieť silnú inšpiráciu veľkomoravskými, stredovekými a novovekými šperkami. Výrobky boli zhotovované prevažne z kovu alebo ich zliatin, najčastejšie mosadze a cínu, menej olovo, meď, hliník, ojedinele zlato. Z menej používaných materiálov to bolo sklo, perleť, rohovina a vzácne kamene.

Na základe výroby môžeme hovoriť o troch druhoch tradičných šperkov a ozdôb. Prvý tzv. klasický ľudový šperk, vznikal priamo v ľudovom prostredí a jeho tvorcovia boli remeselníci a samoukovia z rozličných vrstiev. Šperky vyrábali najčastejšie pre seba a svoje okolie. Patrili k nim taktiež bačovia a pastieri, ktorí zhotovovali zvonce, prstene, pracky, technológiou vysekávania, vyrážania a tepania do plechu. Z tejto skupiny sú špecifické prstene z prvej svetovej vojny, náramky z hliníka, mosadze či ocele, ktoré

zhotovovali vojaci ako spomienkové predmety. Z povrchových úprav prevládalo rezanie, tepanie, rytie a prelamovanie geometrických a prírodných motívov.

Druhá skupina patrí výrobkom od profesionálnych remeselníkov. Postupom času, kedy sa začali strácať rozdiely medzi privilegovanými a nižšími vrstvami, mnoho prvkov šľachtického a meštianskeho typu odevu spolu so strieborným šperkom „zlúdovalo“. Strieborné či pozlátené spony (*Obr. 15*), brošne, gombíky sa v 19. storočí stali typickým ozdobným i účelovým prvkom ľudového odevu.

Do tretej skupiny zaraďujeme šperky, hlavne bižutériu, z priemyselnej sériovej výroby. Patria sem rozličné spínadla, ozdoby z fúkaného, stláčaného či brúseného skla. Na konci 20. storočia tieto výrobky vytlačili tradičné formy šperkov a stali sa veľmi obľúbenými hlavne kvôli širokému výrobnému sortimentu.

Z hľadiska pôvodnej funkcie ľudového šperku môžeme rozdeliť ozdoby do dvoch skupín. Prvou sú artefakty a výrobky, ktorých nosenie sa spájalo s poverovými a religióznymi predstavami, magickými a obradovými úkonmi. S počiatku sa nosili priamo na tele a postupom času, s preferovaním väčšieho estetického zámeru, sa z nich stali výlučne ozdobné šperky, i keď určitý symbolický nádych v sebe zachovali. Zaraďujeme sem rôzne amulety, náhrdelníky, prstene a okrajovo sem patria aj ružence, ozdobné pierka a zápästky.

Druhú skupinu tvoria šperky úžitkového charakteru, ktoré sa stali priamou súčasťou odevu a určovali rozdielnu sociálno-ekonomickú situáciu v rozličných častiach Slovenska. Spínadlá, ozdobné háčiky, spinky na rukavice a košele, gombíky (*Obr. 16*), brošne a iné sa menili zároveň s vývojom odevu. K najpoužívanejším ozdobám patrili ihlice, čelenky, vlásenky, hrebene (*Obr. 17*) a podložky pod čepiec.

Rozdelenie slovenského ľudového šperku na základe funkčného hľadiska:

Šperky osobného charakteru:

- **Náhrdelník** – K najjednoduchším patrili šnúrové náhrdelníky, v podobe textilných šnúrov, či stužiek obtáčaných okolo hrdla. Tie boli ukončované bižutérnymi, najčastejšie sklenenými ozdobami. Ďalej sa uplatňovali amuletové náhrdelníky vo forme rôznych príveskov. V druhej polovici 19. storočia ženy začali nosiť jednoradové alebo kaskádové náhrdelníky vytvárané zo sklenených komponentov,

zriedkavejšie z morského koralu alebo zlatnícke retiazky zo strieborných či postriebrených materiálov. Tak isto tieto náhrdelníky nemali mechanicky uzáver, obtáčali sa viackrát okolo krku.

- **Prsteň** – Rovnako ako v dnešnej dobe i v staršej ľudovej kultúre má prsteň významnú symbolickú funkciu viažúcu sa k manželstvu. Taktiež bol dôležitým prostriedkom pri liečebných praktikách, kedy sa jeho uzavretému tvaru, ale i materiálu (zlato), prisudzovali liečebné a magické schopnosti. Vyrábali sa jednoduché obrúčkované prstene, alebo tzv. *terčíkové* prstene (*Obr. 18*), ktoré mohli mať čisto estetický alebo pečatný význam. Na terčíky sa vyrezávali ornamenti, poprípade mená snúbencov či majiteľov. Prstene robustnejších tvarov nosili aj muži a osobitnú skupinu predstavovali oceľové prstene vyrábané vojakmi ako spomienkové predmety.
- **Náušnice** – V ľudovom prostredí predstavujú náušnice mladší jav, čo do istej miery súvisí s nosením šatiek na hlavách vydatých žien. K najznámejšiemu typu patria tzv. *puklicové* náušnice, nazývané „šošovičky“, a k novším druhom zaraďujeme náušnice so sklenenými očkami modrej a červenej farby. Výrobky mali väčšinou jednoduché uzávery s pohyblivými háčikmi. Tak isto ako prsteňom, i náušniciam sa pripisovali liečebné schopnosti, čo malo za výsledok nosenie jednej kruhovej alebo terčíkovej náušnice i u mužského pohlavia.
- **Náramok** – Najmenej rozšírený druh osobnej ozdoby. K najstarším formám môžeme považovať omotávanie šnúrok okolo zápästí červenej farby najmä u detí za účelom ochrany. Ojedinelý typ, prevládajúci najmä u mladých, bol amatérsky zhotovovaný náramok z červeno farbenej alebo prirodzenej kože v kombinácii s mosadznou prackou. Jeho funkcia bola bezpečnostná, náramok spevňoval zápästie pri ťažkej fyzickej práci.

Šperky súvisiace s vývojom odievania:

- **Spinka** – Spínadlo určené pre mužov aj ženy, slúžiace na zopnutie rázporkov na košeliach a rukávcoch. Vyskytovali sa v troch základných typoch. *Kotúčové* spinky, vysekávané z mosadzných materiálov alebo perlete, ktoré boli povrchovo dofarbované pomocou farbiacich hmôt (kaučuk, celuloïd). *Romboidné* spinky, vyrábané kovotepcami a kovolejármi, bohaté na rytý dekór, a vo veľa prípadoch dopĺňané visiacimi retiazkami na spodných okrajoch. Tretý typ, *srdcovité* spinky, boli výsadou prevažne ženského odevu.

- **Háčik** – Forma šperku našitá v rovnobežných radoch na kraji živôtika, prevlečená stužkou na stiahnutie obvodu. Háčiky sa zhotovovali prevažne liatím alebo lisovaním farebných kovov. Druhý typ sa nazýva spínací háčik a funguje na princípe háčik/očko.
- **Spona** – Podobný princíp použitia ako pri spínacom háčiku, rozdiel je v zakrytí spojovacieho mechanizmu ozdobným prvkom – štítom. Tvaroslovie spôn je veľmi široké, patria sem srdcovité, listové, palmovité, rozetovité a iné nepravidelné formy.
- **Brošňa** – Šperk ozdobného charakteru podobný sponu, no pripínací mechanizmus sa nachádza na zadnej strane výrobku. Patrili medzi typickú ozdobu základného aj vrchného odevu žien. Boli vyrábané zo strieborného filigránového šperku a dopĺňané kaskádovým radom retiazok a príveskov.
- **Nášivok** – Ozdobná kovová súčasť s malými uškami na spodnej strane, vďaka ktorým sa prišival k odevu. Vyrábali ich výlučne profesionálni remeselníci liatím z mosadze, medi a striebra.
- **Reťaze (spínacie)** – Ozdobné spínadla mužského vrchného odevu. Zhotovovali sa zo strieborných častí montovanou technikou a pozostávali z dvoch dielov. Základ tvorili dva nášivky, z ktorých vychádzali voľne padajúce retiazky. Mohli byť sponové alebo zahákovacie.
- **Gombík** – Spínadlo s viacúčelovým využitím. „Vzhľadom na dlhodobu tvarovanú výrobu týchto artefaktov, ich typová škála nadobudla značný rozsah. Z rôznorodnej tvarovej štylizácie možno v základe rozšíriť terčovitú, rozetovitú, diskovitú, guľovitú, kupolovitú, kuželovitú, vajcovitú, vretenovitú, puklicovitú a polygonálne gombíky.“ [22]
- **Pracka** – Spínadlo na mužské remenné súčasti odevu, zhotovované liatím, alebo vysekávaním z mosadzných materiálov. Môžeme ich rozdeliť na jednostranné a dvojstranné. Spínací systém tvorí priečka, ktorou sa pracka pripevňovala k remennej súčiastke s osadeným tŕňom, fixovaná k druhému koncu. Za najstaršie považujeme pracky oválneho alebo elipsovitého tvaru.
- **Puklica** – Puklice, určené na vrchné súčasti mužského odevu, vychádzajú funkčným využitím z charakteru nášivka alebo dvojstrannej pracky. Typovo ich môžeme rozdeliť na plné (na spodnej strane s očkami) a priečkové, fungujúce ako dvojstranné pracky bez tŕňa.

- **Svorka** – Súčasť návlekov na krpce, patrí medzi mladšie druhy ľudového šperku. Tvarovo v podstate odpovedala dvojstranným háčikom a slúžila na nastavovanie potrebnej dĺžky krpcových návlekov, pomocou nasadenia do vykrojených otvorov.
- **Cvoček** – Ozdobný prvok patriaci na remenné časti mužského odevu. Vyrábali sa vysekávaním a najčastejšie mal puklicovitú alebo rozetovitú hlavičku. Na spodnej strane mal buď ušká, alebo priletované nity, ktoré sa po prepichnutí materiálu vyhlili do strán.
- **Klobúkové ozdoby** – Patria sem všetky šperky, ktorými sa ozdobovali mužské klobúky. Typovo ich môžeme rozdeliť na retiazky, remienky a šnúry, a upevňovali sa po obvode klobúkového dielca.

Šperky a ozdoby k celkovej úprave zovňajšku:

- **Ihlica** – Pomôcka na úpravu a ozdobu ženského účesu a pokrývky hlavy. Môžu byť jednostranné alebo dvojstranné, a z jednej časti sú zdobené hlavicou s tepaným zoštylizovaným geometrickým, či rastlinným motívom.
- **Vlásoka** – Tak isto sa jedná o pomôcku k úprave ženského účesu, no jej použitie je pomerne mladým javom, prevzatým z prostredia mestskej kultúry. Neboli vytvárané ľudovými umelcami ale výsadou sériovej výroby. Morfologicky sa ponášajú na ihlice, no vďaka oblúkovito ohnutému dvojbodcu lepšie držia výsledný účes.
- **Hrebeň** – Pomôcka na úpravu ženského aj mužského účesu, bez funkcie česania. Hrebeň mal pomerne dlhé riedke zuby s prehnutým tvaroslovím, rozličnej veľkosti. Bol vysekávaný, či vystrihovaný z plechu (mosadz, alumínium).
- **Lubok** – Ozdobná pomôcka do vlasov, špecifická výlučne pre vydaté ženy. Lubok sa nasádzal na ovinutý vrkoč v tvare uzla pomocou ihlice a šnúrkou navlečenou v otvoroch sa stiahol a zviazal do kruhu.
- **Čelenka** – Čelenky mali praktický význam pri rozpustených, alebo inak upravovaných vlasoch, na spánkovej časti hlavy. Boli výsadou hlavne u žien, prevažne dievčat. Používali sa buď samostatne alebo ako súčasť čepcov a vyrábali sa z textilných materiálov ozdobovanými našitými korálikmi, flitrami a pod.
- **Vlásoka** – Ozdobný prvok dievčenskej úpravy vlasov, v podobe zapleteného a spusteného vrkoča. Jeho koniec bol doplnený jednoduchými šnúrkami, neskôr kombinovaný s bižutérnymi doplnkami, najmä zo skla.

1.3.13 Obrazová příloha

Obr. 1 Náhrdelník zo zvieracích zubov z praveku

Obr. 2 Egyptské zlaté náušnice a prstene

Obr. 3 Zlatá pokrývka hlavy kráľovnej Pu Abi

Obr. 4 Grécky diadém

Obr. 5 Rímsky náramok Armillae

Obr. 6 Keltský nákrčník

Obr. 7 Gotická spona

Obr. 8 Renesančná agnusa

Obr. 9 Barokový prívesok

Obr. 10 Francúzska kamej

Obr. 11 Rene Lalique přívěsok

Obr. 12 Prsteň Art Deco

Obr. 13 Náramok Tiffany & Co.

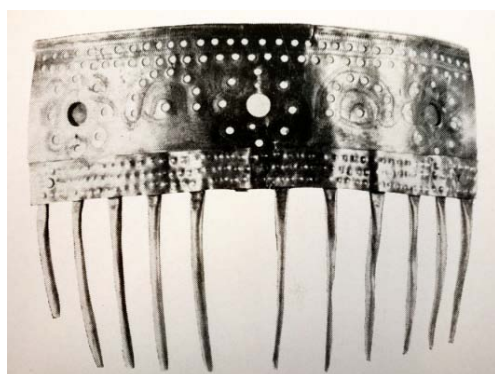
Obr. 14 Coco Chanel

Obr. 15 Filigránova spona

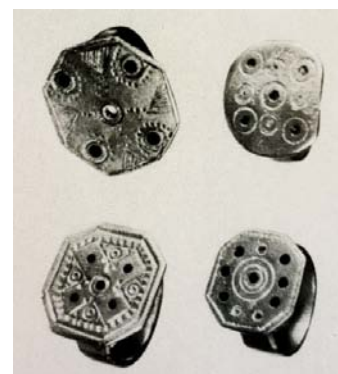
Obr. 16 Filigránove gombíky

Obr. 17 Mosadzný hrebeň

Obr. 18 Mosadzná pracka

Obr. 19 Prstene s terčíkom

1.4 Dnešné druhy šperkov

1.4.1 Náušnice

Miesto pre náušnice je do ušných lalokov, alebo na iné vonkajšie časti ucha, a patria medzi najstaršie formy modifikácie. Nosia ich obe pohlavia, no častejšie sa vyskytujú u žien. Môžu byť vyrábané z rozličných materiálov, od kovov cez drahé kamene, perly až po menej cenné materiály (plast, sklo, drevo).

Najzákladnejšie typy náušnic, rozdelených podľa zapínania, sú šróbovacie, visiace so šróbovacím zapínaním, alebo háčikom, klipsne a kruhy. Medzi ďalšie môžeme zaradiť závesné náušnice upínajúce sa na dvoch miestach, a v poslednej dobe veľmi populárne ušné tunely.

Obr. 20 Šróbovacie náušnice

Obr. 21 Visiace náušnice na háčiku

Obr. 22 Klipsne

Obr. 23 Kruhy

Obr. 24 Závesná náušnica

Obr. 25 Tunel

1.4.2 Náhrdelníky a retiazky

Náhrdelník je druh šperku určený okolo krku. Môže byť, podobne ako náušnice, vyrobený z rôznych materiálov a oproti retiazke je obvykle mohutnejší. Nosia ho iba ženy. Retiazky slúžia buď samostatne alebo ako návlekový materiál na prívesky.

Náhrdelníky sa rozdeľujú podľa dĺžky:

- **Náhrdelník *Choker*** (35 až 41 cm)
- **Náhrdelník *Princess*** (45 až 50 cm)
- **Náhrdelník *Matinee*** (56 až 58 cm)
- **Náhrdelník *Opera*** (75 až 90 cm)
- **Náhrdelník *Rope*** (viac ako 90 cm)

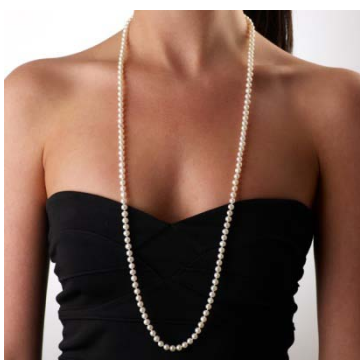
Obr. 26 Náhrdelník *Choker*

Obr. 27 Náhrdelník *Princess*

Obr. 28 Náhrdelník *Matinee*

Obr. 29 Náhrdelník *Opera*

Obr. 30 Náhrdelník *Rope*

Obr. 31 Retiazka s príveskom

1.4.3 Náramky

Náramok je druh šperku nosený okolo zápästia. Pokiaľ sa nosí okolo členku, nazýva sa členkový náramok. Opäť je možné ho vyrábať z rozličných materiálov, zobia sa ním aj muži. Náramky sú používané aj v lekárskom prostredí, napríklad alergické náramky určené pre pacientov v nemocnici, alebo identifikačné náramky novorodencov.

Medzi najznámejšie druhy radíme:

- **Náramok *Charm*** - Náramok s príveskami, ktoré charakterizujú dôležité veci v živote nositeľa.

- **Bangles** - Pevné náramky zvyčajne z kovu, dreva alebo plastu. Môžu byť hladké, textúrované, zdobené. Nosia sa viacero kusov naraz
- **Náramok Bead** - Náramok z korálikov pospájaný šnúrkou alebo gumičkou.
- **Náramok Link** - Náramok so spojených rôznych alebo rovnakých komponentov, vrátane vzácnych kovov a drahých kameňov.
- **Alternatívne zdravotné náramky** – Patria sem rôzne karma náramky, ionizované, magnetické náramky, náramky *Power Balance*.

Obr. 32 Náramok Charm

Obr. 33 Bangles

Obr. 34 Náramok Bead

Obr. 35 Náramok Link

Obr. 36 Náramky Power Balance

Obr. 37 Členkový náramok

1.4.4 Prstene

Prstene sú šperky kruhového tvaru, nosené okolo prsta. Zvyčajne sa vyrábajú z kovu a môžu byť doplnené drahými kameňmi, ale môžeme u nich nájsť aj iné materiály, ako je plast a drevo. Prstene nosia obe pohlavia, no väčšej obľube sa tešia u žien. V minulosti mali aj pečatnú funkciu, no dnes je ich funkcia výhradne estetická (výnimkou sú svadobné obrúčky, ktoré vyjadrujú symbol manželského zväzku).

Obr. 38 Dámský prsteň

Obr. 39 Pánsky prsteň

Obr. 40 Svadobné obrúčky

1.4.5 Brošne

Brošňa je dekoratívny prvok vyrobený spôsobom, aby sa dal pripevniť na časť odevu. Je to jediný druh šperku, ktorý sa nenosí priamo na ľudskom tele. Môže byť vyrobená z drahých kovov, no v poslednej dobe je veľmi populárna ako bižutéria.

Obr. 41 Strieborná brošňa

Obr. 42 Plastová maľovaná brošňa

Obr. 43 Textilná brošňa

1.4.6 Piercing

Piercing je druh šperku umiestňovaný na prepichnuté časti tela. Prepichávanie a zdobenie tela bolo dobre známe už v ďalekej minulosti, kedy mu bol prisudzovaný rituálny a náboženský význam. V dnešnej dobe sa jedná skôr o estetickú záležitosť. Piercing sa najčastejšie vyrába z titánu, chirurgickej ocele a zlata, lebo tieto druhy kovov nespôsobujú alergickú reakciu. Môže byť aplikovaný na rôzne časti tela, no medzi najobľúbenejšie miesta patria uši, nos, obočie, jazyk, pery a okolie pier, pupok. K menej aplikovaným miestam môžeme zaradiť intímne partie, koreň nosu. V poslednej dobe sa rozšíril mikrodermálny piercing, najčastejšie aplikovaný na oblasť tváre a dekoltu.

Obr. 44 Ušný piercing Industrial

Obr. 45 Piercing v obočí

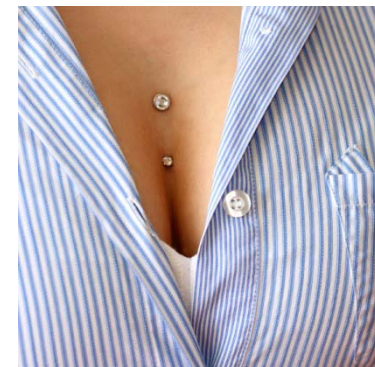
Obr. 46 Piercingy v nose a pere

Obr. 47 Piercing v jazyku

Obr. 48 Visiaci piercing v pupku

Obr. 49 Mikrodermálny piercing

1.5 Šperkárské materiály

1.5.1 Kovy

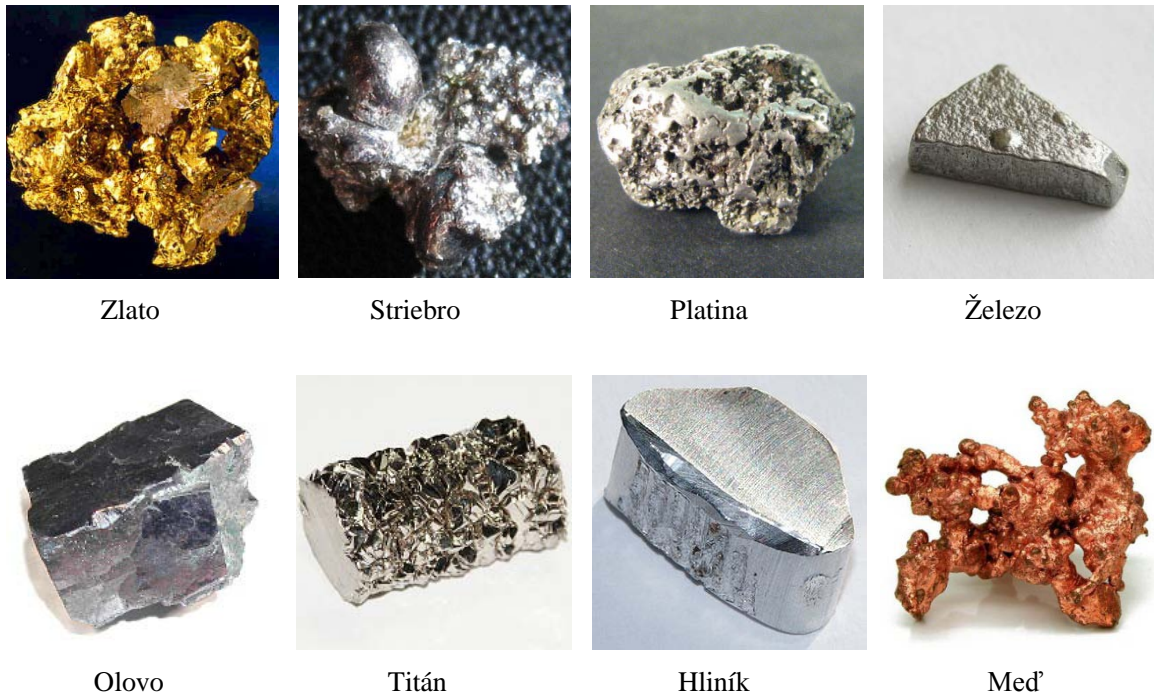
Kovy sa v prírode vyskytujú vo forme minerálov - rúd. Niektoré sú prirodzene dostupné ako je meď, zlato, platina, iné sa musia premeniť na čistý kov pomocou procesov oxidácie. Kovy sú pri normálnej teplote pevné, no procesmi sa dajú taviť, tvarovať a ťahať. Ďalšie vlastnosti, ktorými disponujú je pevnosť, tvrdosť, pružnosť, elektrická vodivosť a v mnohých prípadoch magnetizmus.

Medzi drahé kovy v šperkárstve zaraďujeme zlato, striebro a platínu. Základné kovy tvoria hliník, meď, cín, železo, olovo, titan.

- **Zlato** – Najpoužívanejší šperkársky materiál zlatej farby. Patrí medzi drahé kovy a v prírode sa vyskytuje prakticky iba ako rýdzi kov. Jeho pôvodná forma je príliš mäkká, preto sa na výrobu šperkov používajú jeho zliatiny. Po pridaní striebra a meď, môžeme vytvoriť zliatinu žltého, šedého a ružového nádychu. Populárne je najmä biele zlato, ktoré vzniká pridaním niklu. Pravosť zlata dokazuje punc a jeho rýdzosť sa vyjadruje v karátoch (rýdže zlato má 24 karátov).

- **Striebro** – Patří medzi vzácne kovy šedej až bielo-trblietavej farby. Po zlato je druhý najpoužívanější materiál v šperkárstve. Je ťažné, dobre kujné, výborné vodivé, no náchylné ku korózii (ľahko sa na ňom vytvára tmavšia povrchová vrstva). Samotné striebro je pomerne mäkké, preto sa na výrobu šperkov používajú jeho zliatiny, najčastejšie s meďou, zlatom a hliníkom.
- **Platina** – Platina je ťažký kov strieborno-bielej farby. Je veľmi vzácna, odolná voči korózii a v prírode sa vyskytuje hlavne v rýdzej podobe. Je drahšia ako zlato, preto sa v šperkárstve používa menej často. Pravosť platiny sa dokazuje rovnako puncom.
- **Železo** – Najrozšírenejší prechodný kov a druhý najrozšírenejší kov na Zemi. Čisté železo má svetle šedú až bielu farbu. V prírode sa jeho rýdza podoba vyskytuje veľmi zriedkavo, častejšie ho nájdeme v rudách (hematit, magnetit). Má mnohostranné využitie, hlavne jeho zliatiny známe ako oceľ a liatina.
V šperkárstve sa využíva chirurgická oceľ s označením 316L. Tento materiál je vysoko odolný, pevný, stálofarebný, antialergický a zdravotne neškodný. Povrch šperkov z tohto druhu ocele môže byť sfarbený do rôznych odtieňov, s lesklým či matným povrchom.
- **Olovo** – Olovo je ťažký sivý kov, ktorého rýdze skupenstvo sa v prírode vyskytuje vzácne. Opäť ho môžeme nájsť v zlúčeninách, najmä v neroste galenit. Je dobre kujné, ťažné a odolné voči koróziám. Tak isto je vysoko toxické, preto sa z neho netvorí šperky, ale užitočné je pri výrobe šperkárskych nástrojov, ako sú kliešte, podložky atď.
- **Titán** – Šedý až strieborno-biely, ľahký kov. V prírode sa vyskytuje pomerne vo veľkom množstve, no náklady na jeho spracovanie sú vyššie. Má rovnakú pevnosť ako oceľ, no o 40 % nižšiu hustotu (hmotnosť). Je odolný voči korózii a antialergický, preto je veľmi obľúbený hlavne pri výrobe piercingov. Pomocou elektrolýzy je možné farebne zmeniť jeho pôvodný povrch.
- **Hliník** – Kov strieborno-bielej farby. V prírode sa vyskytuje vo forme rúd, z ktorých najznámejšia je bauxit. Čistý hliník má pomerne malú pevnosť, preto sa používajú jeho zliatiny (napr. s meďou, horčíkom, mangánom). Je odolný voči korózii, nevodivý a dá sa recyklovať. Vyrábajú sa z neho prevažne bižuterne výrobky.
- **Med'** – Jedná sa o ušľachtilý kov hnedej až červenej farby. Má vysokú tepelnú vodivosť, tvárnosť za tepla aj za studena, a je odolný voči korózii. Zliatina medi so zinkom sa nazýva mosadz. Mosadz má zlatkavú farbu, ľahkú obrábatelnosť a jej cena je nižšia ako u čistej medi.

Obr. 50 Prehľad šperkárskych kovov

1.5.2 Kamene

Kamene sú horniny a minerály získané z prírody. Ľudia ich využívali už od čias praveku, kedy z nich vyrábali prevažne pracovné nástroje. V šperkárstve rozoznávame drahokamy a polodrahokamy.

Drahokam je minerál cenený pre jeho výnimočné estetické vlastnosti a vzácny výskyt. Jeho cena závisí hlavne na kvalite a veľkosti. Medzi najpoužívanejšie drahokamy na výrobu šperkov patria:

- **Diamant** – Jedná sa o čistú kryštalickú formu uhlíka a je to najtvrdší prírodný materiál, ktorý poznáme. Vďaka jeho tvrdosti a vysokej lámavosti svetla, je veľmi žiadaný v klenotníctve a v priemyselnom využití. Je priehľadný a pomocou brúsenia sa zvyšuje jeho lesk a ligot.
- **Smaragd** – Je sýtozelená, priehľadná, drahokamová odroda berylu. Jeho zelenú farbu spôsobuje obsah chrómu, vanádu a železa.
- **Rubín** – Vzácny drahokam, mineralogicky korund. Jeho ružovo-červená farba je daná obsahom oxidu chromitého. Je hneď po diamante druhý najtvrdší drahý kameň a preto sa okrem šperkárstva využíva i v laserových technológiách (rubínový laser).

- **Zafír** – Je ďalšia odroda korundu. Obsahuje prímes iných prvkov, akými sú železo a chróm, ktoré ho sfarbujú do modra, ružova a žltá.
- **Akvamarín** – Je drahokamová odroda berylu a má modrú až zelenomodrú farbu.
- **Opál** – Jedná sa o zlúčeninu kremeňa s vodou. Existuje mnoho odrôd opálov: drahý opál, ohnivý opál, drevný opál. Je pomerne mäkký a niektoré jeho druhy dokážu meniť farbu v závislosti na teplote a pri kontakte s ľudským teplom.

Polodrahokamy sú vzácne kamene, ktoré nespĺňajú niektoré vlastnosti drahokamov a ich hodnota závisí pomerne veľa od farby a módy. Známe polodrahokamy sú:

- **Granát** – Vyskytuje sa prevažne v premenných a vulkanických horninách. Farebná škála granátu sa pohybuje od tónov červenej farby až po tmavohnedú.
- **Kremeň** – Minerál, chemicky oxid kremičitý. Má veľa odrôd a mnohé z nich patria medzi polodrahokamy: čistý krištál, ruženín, záhnedá, achát, ónyx, ametyst.
- **Zirkón** – Minerál, chemicky kremičitan zirkoničitý, väčšinou v odtieňoch hnedej. Má diamantový lesk a bezfarebný vryp.
- **Topás** – Polodrahokam najčastejšie zlatožltej farby, no vyskytuje sa aj v ružovej, zelenej, modrej a bezfarebnej podobe.
- **Tyrkys** – Minerál modrozelenej farby. Vyskytuje sa väčšinou v masívnejších útvaroch. Od tvaru závisí jeho priehľadnosť a lesk.
- **Nefrit** – Polodrahokam sýtej zelenej farby. Po naleštení má estetický sklenený lesk.

Diamant

Smaragd

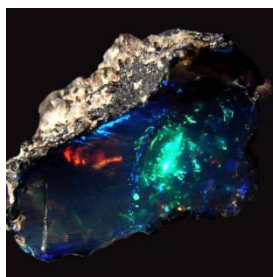
Rubín

Zafír

Akvamarín

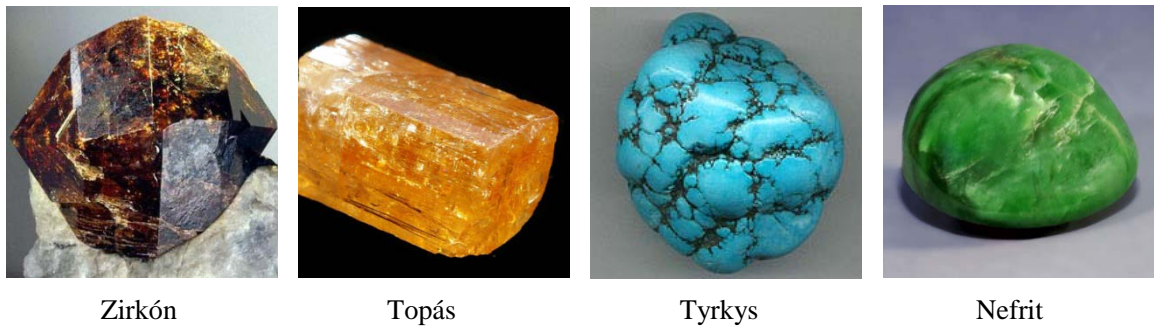
Opál

Granát

Ametyst (Kremeň)

Obr. 51 Prehľad drahokamov a polodrahokamov

1.5.3 Ďalšie materiály

V dnešnej dobe sa k výrobe šperkov používa široká škála rozličných alternatívnych materiálov. Patria sem plastové, drevené, kožené či textilné šperky, ktoré svojím spracovaním, a v niektorých prípadoch aj recyklovaným odkazom, zaradujeme do bižutérnych výrobkov.

Výnimku tvoria šperky tvorené z pravých perál, ktoré sú vzácne a mimoriadne drahé. Avšak aj tie sa dajú nahradiť a na trhu existuje nespočetne veľa variant šperkov z nepravých perál.

Obr. 52 Prehľad šperkov z alternatívnych materiálov

1.5.4 Šperkárské techniky

- **Montovaná technika** – Základná technika zostavovania šperkov z rôznych predmetov (vopred vyrobených polotovarov). V minulosti sa hojne používala pri renesančných a barokových šperkoch, dnes je využívaná hlavne pri tvorbe bižutérie.
- **Liatie, odlievanie** – Vytvárajú sa ním buď celé šperky, alebo polotovary k ďalšiemu použitiu. Výrobok z kovu sa odlieva do vopred pripravenej formy zo sépiovej hmoty, alebo piesku. Ide sa hlavne o sériovú výrobu.
- **Cizelovanie** – Zdobiacia technika spôsobom tepania. Pri výrobe sa používa cizelárske kladivko a čakán, ktorým sa vytvára na povrchu plechu požadovaný vzor.
- **Filigrán** – Stará šperkárská technika vytvárajúca jemný vzor pomocou tenkých zlatých alebo strieborných drôtikov, ktoré sú priletované k podkladu. Častokrát bývajú dopĺňané granuláciou – jemnými kovovými zrnkami.
- **Granátová technika** – Je špecifická technika pri výrobe šperkov z českých granátov. Staršia osaznová technika spája kamene jemnými kovovými zrnkami na základný materiál. Pri nitkovej technike sa tenké nitky pridávajú k osaznám podloženými plechom.
- **Klenotnícka technika** – Zasadzovanie vzácnych kameňov do tela šperku. *Ažur* sa nazýva technika, kedy je vidieť spodnú časť vsadeného kameňa. *Skrinková* osazna je dole opatrená plechom.
- **Rytie** – Zdobenie šperkov pomocou vyrývania jemných línií. K výrobe sa používajú rydlá rôznych tvarov. Proces sa vytvára tesne pred dokončením šperku po vyleštení povrchu. Do tejto techniky sa zaraďuje aj použitie razníc a matríc.
- **Smaltovanie (emailovanie)** – Šperk sa pokrýva sklenou glazúrou alebo smaltom (sklovina z kremennej múčky). *Jamkový* smalt je tvorený vopred vyrytými alebo vyleptanými jamkami, do ktorých sa leje glazúra. *Bunkový* smalt má plochu na vylievanie okontúrovanú plochým drôtikom. Pripravené šperky sa vypaľujú pri teplote 800 – 900 °C.

Cizelovaný prsteň

Filigránový prsteň

Náušnice s granuláciou

Granátová brošňa

Skrinkové zasadenie

Ažur

Rytý náramok

Smaltovaný náhrdelník

Obr. 53 Prehľad šperkárskych techník na jednotlivých výrobkoch

2 RECYKLÁCIA

2.1 Definícia recyklácie

- proces opätovného využitia už predtým použitých materiálov a produktov v pôvodnom alebo následnom výrobnom procese
- proces, ktorým sú odpady z obalov alebo zvyškov a iné ďalšie materiály premieňané na výrobok alebo surovinu
- prepracovanie odpadových materiálov vo výrobnom procese k pôvodným účelom, alebo pre iné účely

Recyklácia redukuje spotrebu surových prírodných zdrojov, redukuje množstvo uskladnených odpadov a tak isto spotrebu energie. Samotná recyklácia začína triedením odpadov podľa jednotlivého zloženia, vlastností a kategórie. Všetky zapojené obce, mestá a organizácie majú vyčlenené 2 až 4 druhy kontajnerov na separovaný zber odpadov, ktoré sú farebne odlíšené.

2.2 Recyklovateľné materiály

2.2.1 Papier

Papier tvorí asi 20 % odpadu. Z vytriedeného odpadového papiera sa vyrobí papier nový, vďaka čomu sa zníži ťažba dreva. Vytriedením okolo 100 ton starého papiera, a jeho použitím na výrobu nového, sa zachráni cca 1 hektár lesa a ušetrí sa až 70 % energie. Dá sa recyklovať 5 až 8 krát a následne kompostovať. Na výrobu kvalitného papiera sa využíva surovina s dlhým vláknom, pri výrobe toaletného papiera suroviny s kratším.

Recyklovaný papier má rovnaké vlastnosti ako papier nový, jedinou jeho nevýhodou je sivý odtieň, vzhľadom na to, že sa pri jeho výrobe nepoužíva chlór na bielenie. V súčasnosti sa z recyklovaného papiera dajú vyrobiť bežné výrobky ako bloky, zošity, hygienické vreckovky, toaletný papier atď.

Kontajnery určené na papier sú odlíšené modrou farbou s označením, ktoré papierové odpady doň patria.

2.2.2 Plast

Plasty tvoria 7% hmotnosti v celkovom množstve komunálneho odpadu, no objemovo oveľa viac, čo je dôležité najmä na skládkach. Sú vyrábané väčšinou z neobnoviteľnej ropy. Biologický rozklad plastov v prírode, či na skládkach, je dlhodobý a trvá niekoľko rokov.

Z vytriedených plastov sa produkujú drte, ktoré sa využívajú pri výrobe nových produktov. Z PET fľašiek sú to vlákna na výrobu kobercov a oblečení. Z fólií, vreciek alebo tašiek znova fólie. Z tvrdých obalov (krémy a pod.) palety na tovar. Zvyšky, ktoré sa nedajú inak využiť sa používajú na výrobu alternatívneho paliva.

Nie je potrebné plasty pred triedením umývať, ani oddeľovať vrchnáčky a etikety od PET fľašiek, tie sa separujú priemyselne v triedičkách. Treba však stlačením zmenšiť ich objem.

Plasty je možné energeticky využívať taktiež spaľovaním, no z hľadiska ekonomiky je na prvom mieste recyklácia. Pri spaľovaní niektorých druhov plastov unikajú do ovzdušia škodlivé látky.

2.2.3 Sklo

Sklo tvorí 12% hmotnosti v celkovom množstve komunálneho odpadu. Dá sa recyklovať dvoma spôsobmi. Buď sa použité sklo (fľaše) vráti späť do obchodu na opätovné použitie, alebo sa sklo odovzdá do správnych kontajnerov. Z hľadiska ekologického rebríčka má znovu použitie väčšiu prioritu. V prírode sa sklo rozkladá až 4000 rokov.

Je dôležité pred recykláciou roztriediť sklenené materiály podľa farby a odstrániť etikety a uzávery. Recyklovaním vzniká surovina, z ktorej sa opäť vyrába plnohodnotný materiál pre výrobu skla a následne konkrétnych výrobkov. Ušetrí sa veľké množstvo energie a vstupných surovín. Môže sa recyklovať neobmedzene, tavením totižto nestráca svoje vlastnosti. Priehľadne sklo sa môže vyrábať len z priehľadných črepín, farebné sklo je možné dofarbovať.

2.2.4 Kov

Kovy tvoria 4% hmotnosti v celkovom množstve odpadu. Sú recyklovateľné vo väčšej miere, hlavne vďaka finančnej náročnosti výroby a obmedzenosti zdrojov. Ich výroba je energeticky veľmi náročná a ich ťažba značne poškodzuje prírodu.

V závislosti od spracovateľa sa kovy triedia na jednotlivé druhy (napr. meď, hliník) a následne sa rôznymi metódami (najčastejšie lisovaním) spracovávajú a využívajú ako druhotná surovina pri výrobe.

2.2.5 Bioodpad

Bioodpad tvorí 45% hmotnosti v celkovom množstve komunálneho odpadu. Jeho recyklácia spočíva v kompostovaní, kde je výsledkom vznik prírodného hnojiva. Využitie je možné vo veľkom aj v malom – v poľnohospodárstve aj vo vlastných záhradách. Paradoxom je (umocňuje to aj veľký podiel biologicky rozložiteľného odpadu na celkovom množstve), že tento druh odpadu, ktorý sa rozloží v prírode bez negatívnych dopadov na životné prostredie, samotným skládkovaním negatívne vplýva na ostatné zložky odpadu.

2.2.6 Elektroodpad

Elektroodpad tvorí menej ako 1% hmotnosti v celkovom množstve komunálneho odpadu. Elektronické prístroje sú zmesou stoviek materiálov, z ktorých mnohé obsahujú ťažké kovy (olovo, ortuť, kadmium a berýlium) a tiež nebezpečné chemikálie (brómové ohňovzdorné látky). Prístroje sa pri spracovaní rozoberajú na jednotlivé časti a tie sa následne recyklujú alebo znovu používajú.

3 RECYKLOVANÝ ŠPERK

3.1 Definícia

Recyklovaný umelecký šperk je v dnešnej ekologicky priateľskej dobe ďalším spôsobom, ako spracovať použité materiály. Je možné ho rozdeliť do dvoch skupín. Umelecké šperky vytvorené ekologickým využitím najbežnejšie recyklovateľných materiálov (ako plast, sklo, papier atď.). Alebo sú to šperky vytvorené z pokazených, poškodených a nepotrebných súčiastok zo strojov, techniky, výrobkov, ktoré po úpravách vytvárajú nový šperk.

V nasledujúcej kapitole uvediem príklady súčasných tvorcov recyklovaného šperku, ktorí ma zaujali prístupom, výberom materiálu alebo samotným spracovaním.

3.2 Súčasní tvorcovia recyklovaného šperku

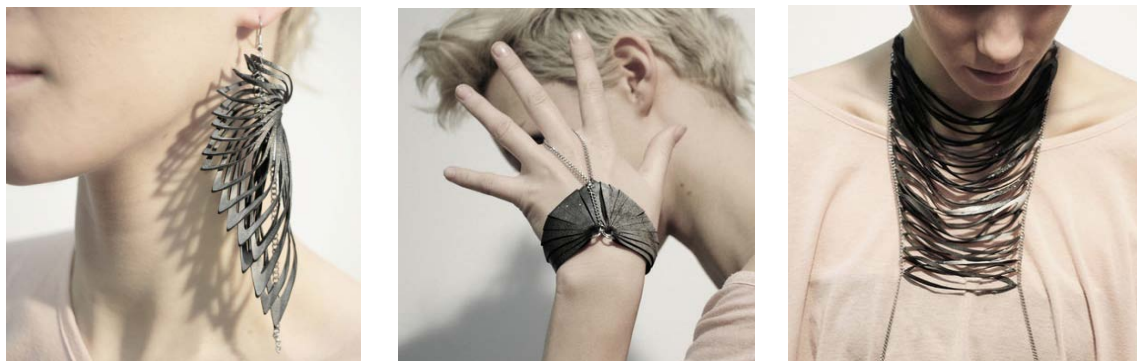
3.2.1 Emma Ware

Umelkyňa a designérka z Londýna, ktorá obhájila bakalársky titul na Wimbledon School of Arts a ďalej pokračovala na Broadcasting at Ravensbourne College. Jej šperky si našli mnoho fanúšikov a boli publikované v niekoľkých magazínoch.

Je autorkou zložitých skulptúr, ktoré rámujú a jemne kopírujú ľudské telo, značne inšpirované prírodou, mäkké, hmatateľné a pohyblivé. Výber materiálov je pre ňu zásadný, no prvoradý je výsledný design. Všetky kusy vyrába ručne vo svojom ateliéry, každý je jedinečný ako umelecké dielo.

„Nevidím žiadny zmysel v tvorbe nových vecí, ktoré sú ekonomicky a ekologicky náročné.“ [3] Ako hlavný materiál používa gumené bicyklové duše v kombinácii s retiazkami, drôtkami a ďalším spojovacím materiálom.

Obr. 54 Emma Ware - kolekcia z bicyklových duší

3.2.2 Rachel Darbourne

Designérka narodená v anglickom meste Plymouth. V roku 1994 gradovala na Middlesex University, v oboru 3D jewellery. Jej tvorba kombinuje šperkárské komponenty s igelitovým materiálom, pričom vznikajú nápadité kúsky, ktoré prezentujú pridanú hodnotu veciam, denno-denne používaných a opotrebovávaných.

"Je to uspokojujúce a trochu ironické, keď sa materiál, ktorý by za normálnych okolností nebol braný do úvahy, transformuje do žiaduceho šperku. Mám rada prácu najmä s igelitom, ktorého tvarovanie vo fantastickej škále farieb, pretvára obvyklé vnímanie toho, čo predstavuje vzácnosť." [4]

Šperky sú vyrábané ručne a vyžadujú časovú náročnosť a autorkinu trpezlivosť. Neustále rozširuje možnosť aplikácie jej techniky a snaží sa predložiť nové spôsoby pri tvorbe designu, uvedomujúc si vzácnosť vyčerpatel'ných zdrojov.

Obr. 55 Rachel Darbourne - šperky z igelitových tašiek

3.2.3 Shiyng Gao

Mladá designérka zo Savannah (USA). Magisterské štúdium absolvovala na Savannah College of Art and Design, obor Design šperkov a objektov. Autorka využíva hlavne recyklované PET fľašky, ktoré pomocou ohrievania tvaruje a samotný 3D efekt umocňuje ručným vyrezávaním liniek.

„Vďaka jedinečnej a citlivej básnickej žile, chcem antropomorfizovať prírodu okolo alebo konkretizovať neviditeľné, pre pochopenie tohto sveta. Výberom rôznych materiálov sa snažím vytvoriť zaujímavé formy a kompozície, inšpirované prírodou, no zároveň nasledovať "osobnosť" materiálu a vyjadriť vlastné pocity a predstavy o kráse plnej života. Opakovanie prvkov v mojich prácach napomáha dôležitému procesu pochopenia a analýzy krásy v prírode.“ [5]

Obr. 56 Shiyng Gao - šperky z PET fľašiek

3.2.4 Trash Made

Český projekt pozostáva zo skupiny umelcov, designérov, umeleckých remeselníkov a výrobcov a tiež tímu organizujúci zber vyradených elektrospotrebičov. Hlavné designérske trio tvorí MgA. Anna Kozová (VŠUP v Praze, ateliér Design výrobků), MgA. Linda Čihařová (VŠUP v Praze, ateliér Konceptuální a intermediální tvorby) a MgA. Jana Chaklosh (SSVŠ v Písku, Odevné a textilné návrhárstvo).

Špecifikujú sa na materiály a súčiastky, ktoré boli už raz použité a pôvodne mali byť zrecyklované, alebo trvalo zničené. Využívajú ich farebnosť, rôznorodosť materiálov a potenciál vytváraním nových tvarov a funkcií. Kolekcie sú obmedzené určitým počtom kusov, kvôli rýchlemu vývoju modernej technológie.

Obr. 57 Trash made - šperky z PC odpadu

3.2.5 Hairy Grower

Ateliér Hairy Grower je dielňa sídliaca v Cambridge (Anglicko). Ako hlavný materiál využíva vyradené príbory z viktoriánskej doby a staré anglické mince, z ktorých ručne vyrezáva výsledný design šperkov. Každý kus je originál vyrobený zo 100% recyklovaného striebra.

Obr. 58 Hairy Grower - šperky zo starého príboru a mincí

3.2.6 Kathleen Plate

Kathleen Plate sa narodila v Cathlamete v malom meste vo Washingtone. Vyštudovala magisterské štúdium v obore americkej literatúry na Georgia State University. Prvé šperky vyrobené z odpadových sklenených nápojových fliaš (vínové, pивné, nealkoholické) tvorila ešte počas štúdia na univerzite, spočiatku iba pre svojich známych. Po škole si založila svoju značku pod názvom *Smart Glass* a začala predávať svoje výrobky v malých butikoch. V roku 1990 si jej tvorbu všimla firma Aveda a naviazala s ňou spoluprácu. V júni roku 2006 jej ponúkla spoluprácu jedna z najznámejších nápojových spoločností na svete Coca-Cola a Kathleen pre nich vytvorila sadu šperkov vyrobených z ich špecificky

podpísaných fliaš. V dnešnej dobe sa jej sortiment od šperkov rozšíril aj na iné produkty, ako sú lustre, svietidlá, sochy a inštalácie v podobe nástenných obrazov.

„Je jednoduché žiť zeleno (ekologicky) pre zástancov, ale som rada, keď sa bežný človek snaží urobiť malú zmenu pre vyššie dobro. Vytvorila som *Smart Glass* šperky ako poklonu vonkajšej a zároveň vnútornej krásy.“ [6]

Obr. 59 Kathleen Plate - šperky zo sklenených nápojových fliaš

II. PRAKTICKÁ ČASŤ

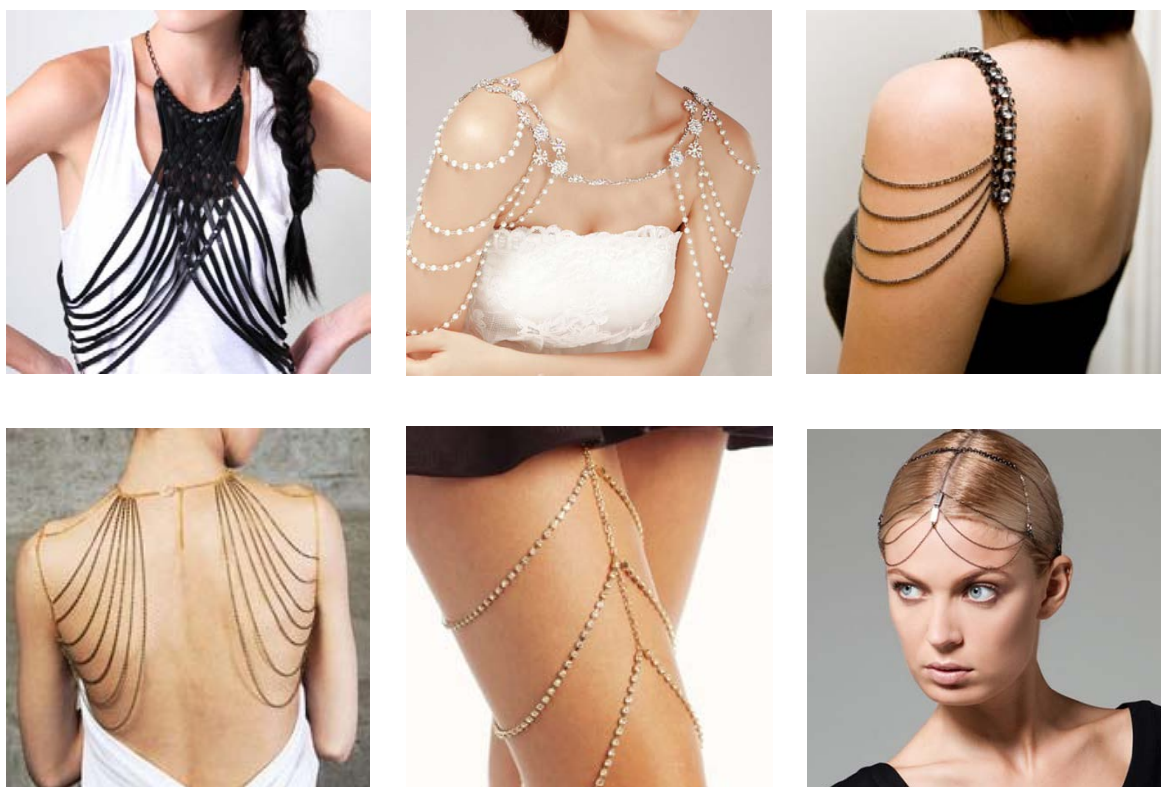
4 ANALÝZA PROJEKTU

4.1 Výber šperkov

Set body šperkov v tejto práci je určená pre ženy. Hlavná kolekcia zahŕňa tvarové kúsky inšpirované časťami ženského ľudového odevu. Jedná sa o výrazné, elegantne pôsobiace šperky určené na špeciálne príležitosti.

4.2 Body Jewelry

Pojmom *Body Jewelry* (*Body Chain*, *Chain Jewelry*) sa môžu, okrem iného, nazývať šperky väčších rozmerov, umiestnených na rôzne časti tela (hrudník, chrbát, ramená, pás, nohy, hlava). Väčšinou sa jedná o výrazné extravagantné kúsky, ktoré sami o sebe pôsobia ako časť oblečenia, preto je lepšie kombinovať ich s jednoduchým strihmi odevov, aby vynikli. Môžu byť vytvorené zo vzácných alebo bižutérnych materiálov, retiazok, periel, textílií, kože atď. Tento druh šperkov nie je priveľmi rozšírený, najviac známe sú typy retiazok určené na hrudník a chrbát.

Obr. 60 Prehľad Body Jewelry

4.3 Inšpirácia

Ako inšpiráciu pri navrhovaní šperkov som si zvolila ženský ľudový odev – nazývaný aj ženský kroj. Hlbší vzťah k ľudovej kultúre Slovenska som nikdy nemala, no naše tradície, zahŕňajúce ľudové odievane, považujem za vysoko kvalitné a inšpiratívne, a hlavne špecifické len pre naše územie.

Krojová rozmanitosť na Slovensku je mimoriadna a preto som sa zamerala na moje rodné mesto Trenčín a jeho okolie (ľudový odev na území bývalej Trenčianskej župy). Kroj ako taký som si vybrala pre jeho špecifické strihy, ktoré sa v dnešnom ženskom odeve nevyskytujú. Tradičné živôtky, zástery, čepce, alebo rukávce patria medzi kúsky typického ženského kroju, a práve ich prvky s výšivkami ma naviedli k môjmu tvarosloviu. Zoštylizované jednotlivé časti krojov som previedla do nového materiálu, pričom som sa snažila zachovať danú polohu výšivky, a vytvoriť tak šperky určené na netradičné miesta na tele.

Vo svojej práci recyklujem materiál, ľudové kroje, a v určitej miere slovenskú drotársku techniku, keďže za spojovací materiál som si vybrala drôt, ktorým prepájam/viažem jednotlivé časti šperkov. Z výsledného designu cítiť inšpiráciu minulosťou, no vybraný recyklovaný materiál špecifický práve pre súčasnú dobu, mu dodáva nádych moderného technického sveta.

4.3.1 Ľudový odev a jeho časti

Zaužívaný názov ľudový kroj (v odbornej literatúre ľudový odev) ovplyvnili predovšetkým geografické a klimatické podmienky, a z počiatku sa ním označovalo bežné oblečenie roľníkov. „Význam odevu v priebehu historického vývoja úzko súvisel s celkovým vývojom človeka, s jeho sebauvedomovaním, jeho koexistenciou s prírodou a pracovným i širším spoločenským zaradením. K základným funkciám odevu patrí aj estetická, symbolická a reprezentatívna funkcia. Odev ako mnohovýznamový činiteľ je súčasťou systému kultúrneho prejavu spoločnosti – jednotlivca i kolektívu.“ [7]

Slovenský ľudový odev sa v mnohých prvkoch inšpiroval historickými slohmi (renesanciou, barokom, rokokom, empírom a secesiou). Vrchné nariadenia a zákazy presne vymedzovali a regulovali spôsob odievania jednotlivých sociálnych vrstiev. Určovali aké látky, kožušiny a odevné časti, a v akej farebnosti mohli poddaní používať. Neskôr sa začal odev odlišovať na základe regiónov, ako aj na základe funkcie, ktorá presne označovala

účel, vek a postavenie nositeľa. Pracovné odevy boli obohatené o nové časti a vznikali tak slávnostné, príležitostné či sviatočné kroje. Dôležitá bola hlavne výšivka, ktorá dotvárala výslednú podobu kroja pomocou farebnosti, ornamentov a techník. Medzi tradičné materiály na výrobu odevov patrilo plátno, kožušina a koža, konopné a ľanové tkaniny. Miery sa určovali pomocou krosien, alebo rozmermi ľudského tela a jednotlivé odevy sa na postavu prispôbovali ovíjaním, riasením, alebo zavesením. Kraje tkanín sa buď obšívajú, alebo strapcovali, poprípade sa vlnené tkaniny vo vode plstili, čím sa zabránilo narúšaniu materiálu na okrajoch a pri strihaní sa nemusela rešpektovať jeho štruktúra.

V priebehu 19. storočia došlo vplyvom mnohých faktorov (hlavne prudký rozvoj priemyslu) k veľkým zmenám v ľudovom odevu. Domáce ľanové a konopné materiály boli nahradené továrensky vyrábanými textíliami, vďaka rozšíreniu farieb priadzí sa menila taktiež dekoratívnosť výšiviek. Prudké premeny v 20. storočí a tak isto následky dvoch svetových vojen urýchlili postupné prenikanie mestského odevu do tradičného vidieckeho prostredia. V súčasnosti sa tradičný ľudový odev nosí prevažne iba na dedinách, v rámci špeciálnych príležitostí, ako sú svadby, zvyky, štátne a cirkevné sviatky a pod.

Krojové súčasti z obdobia 19. a 20. storočia sú u mužov aj žien výsledkom zložitého vývoja. Pôvodné archaické slovanské časti sa kombinujú s prevzatými súčasťami z rôznych spoločenských vrstiev a cudzích etníc, čo sa často odrazilo aj na ich pomenovaní.

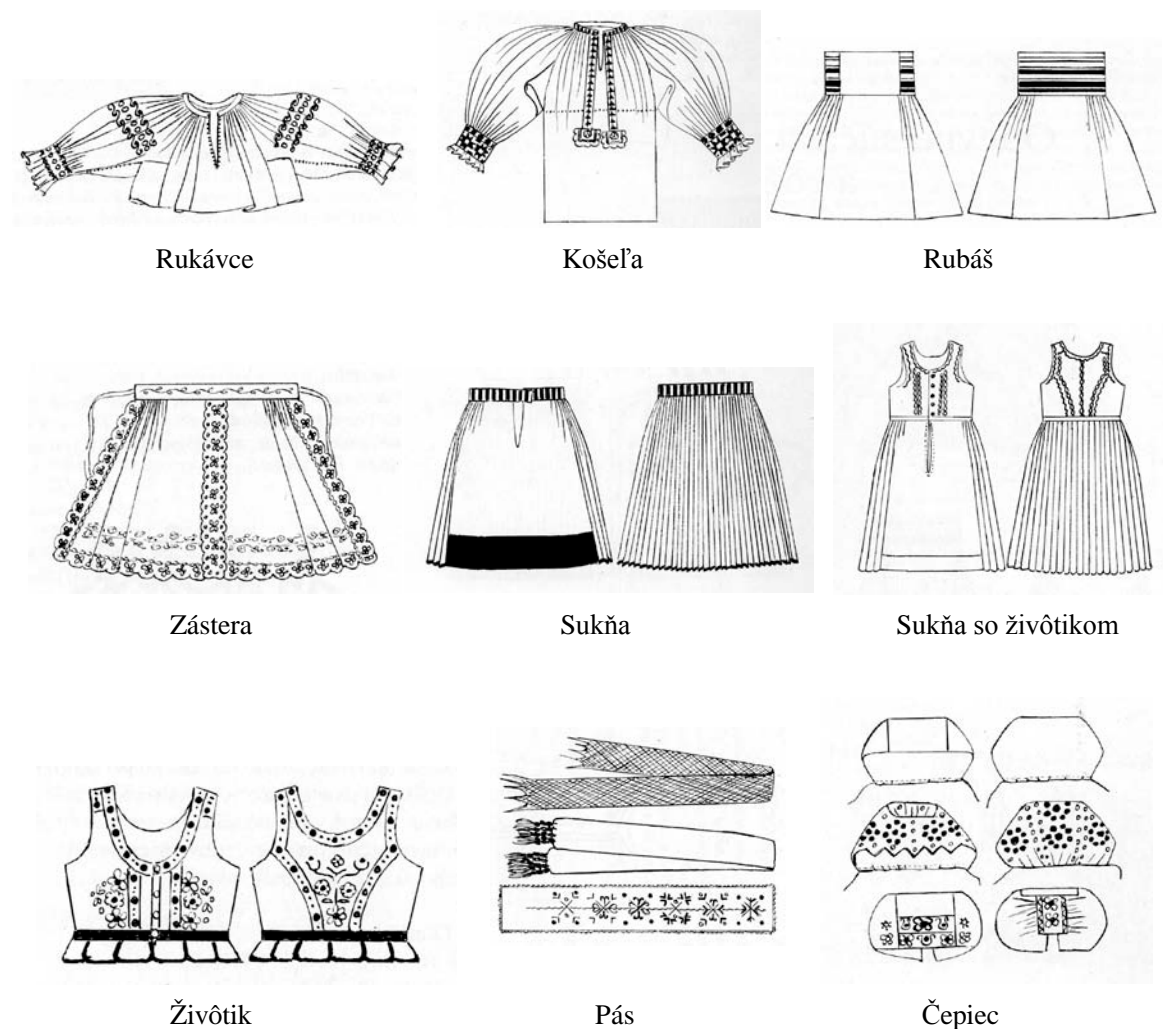
Medzi základné súčasti ženského odevu patria:

- **Rukávce** – Plátenná vrchná časť, siaha do pol hrude alebo do pásu. Predný, zadný diel a rukávy sú stiahnuté úzkym golierom.
- **Košel'a** – Plátenná vrchná časť siahajúca nižšie do pásu. Predný a zadný diel z jedného kusu s preložením na pleciah a rovno šitými rukávmi.
- **Rubáš** – Plátenná súčasť pokrývajúca spodnú časť. Siaha od podpazušia, alebo od pásu po kolená. Upevňuje sa v páse, alebo na ramenách.
- **Záster** – Spodná súčasť, viaže sa na rubáš, alebo na sukňu. Môže byť aj tzv. dvojzásterový odev (predná a zadná záster).
- **Sukňa** – Spodná súčasť, môže byť riasená, naberaná, skladaná, vpredu zošitá alebo nezošitá.
- **Sukňa so živôtikom** – Spodná súčasť odevu, s prišitým živôtikom. Obliekala sa na rubáš, alebo spodnú sukňu.

- **Živôtik** – Vrchná súčasť odevu bez rukávov, obliekaná na rukávce, košeľu.
- **Pás** – Dlhý pruh tkaniny ovíjajúcej pás. Pôvodná funkcia bola správne pridržiavať zásteru/sukňu.
- **Čepiec** – Plátenná pokrývka hlavy vydatých žien, zdobená výšivkou, čipkou. Neskôr ho na niektorých územiach nahradila šatka.

Do roku 1923 sa Slovensko rozdeľovalo do 15tich hospodárskych celkov, ktoré sa nazývali župy: Abovská, Bratislavská, Gemerská, Hontianska, Liptovská, Nitrianska, Novohradská, Oravská, Spišská, Šarišská, Tekovská, Trenčianska, Turčianska, Zemplínska a Zvolenská župa.

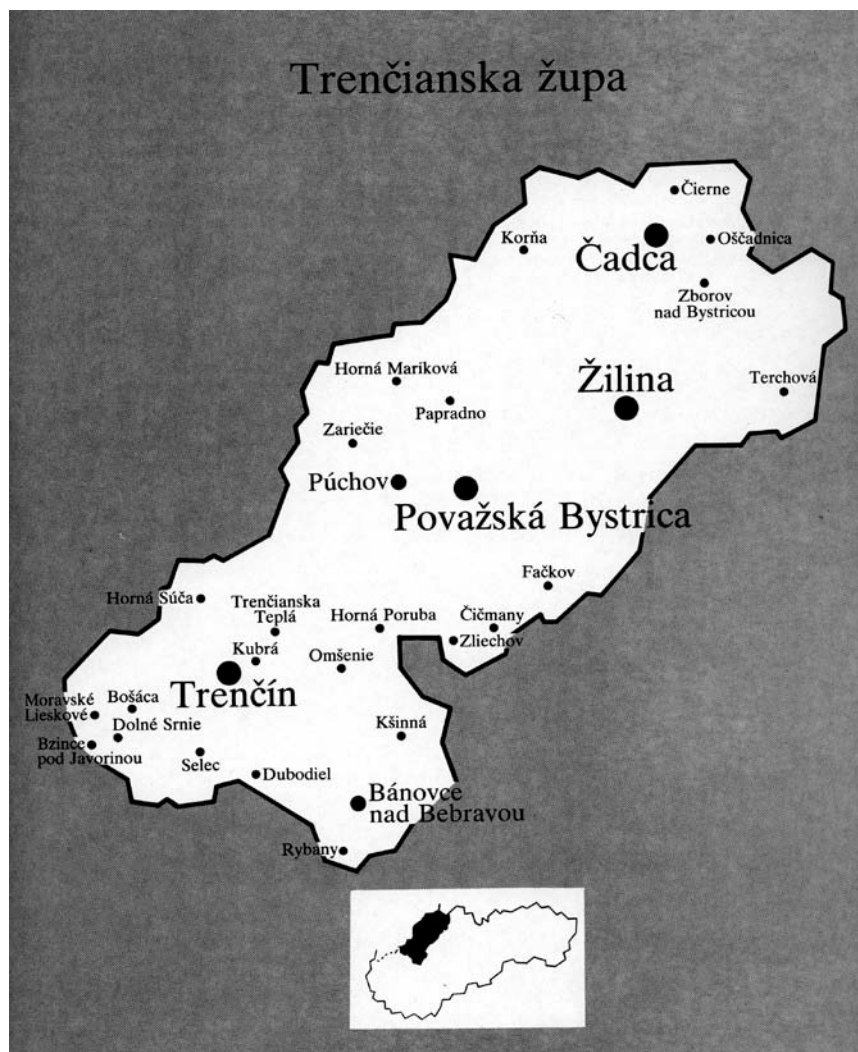

Obr. 61 Prehľad základných častí ženského ľudového odevu

4.3.2 Ženský ľudový odev v Trenčianskej župe

V Trenčianskej župe bol spočiatku administratívnym centrom Trenčiansky hrad a neskôr samotné mesto Trenčín. Obyvatelia tejto župy sa venovali najmä poľnohospodárstvu, pestovaniu obilnín, ovocia, zeleniny, ľanu a veľký význam mal tiež chov dobytka a oviec. Vo vyššie položených hornatých prostrediach sa ľudia živili ťažbou a spracovaním dreva. Drotárske remeslo sa vykonávalo v obciach Veľké Rovné, Dlhé Pole, Kolárovice. Spracovanie kožušníctva, súkenníctva, farbiarstva, debnárstva a rezbárstva bolo výsadou miest Žilina, Trenčín, Púchov, Rajec a Bytča. Obec Čičmany bola známa svojim výšivkárstvom a v Rajeckej doline sa rozvinulo papučiarstvo.

„Prevažujúcou konfesiou je rímskokatolícka, na slovensko-moravskom pohraničí je významné zastúpenie evanjelické vierovyznanie. V roku 1910 mala Trenčianska župa rozlohu 4456 km a 310 437 obyvateľov.“ [8]

Obr. 62 Rozdelenie Trenčianskej župy

V trenčianskej župe sa rozmanitosť krojov líšila skôr v ženskom ako v mužskom odevu. Južná časť bola známa svojou bohatou vyšívanou výzdobou, v severnejších častiach sa ľudia kvôli biednejším pomerom obliekali jednoduchšie. Strihy jednotlivých častí boli prispôsobené tkaninám, odevné súčasti sa tvorili zo štvorcových a obdĺžnikových tvarov šírky krosien. Najstaršie pôvodné ženské kroje pochádzajú z Čičmian, Zliechova a Moravského Lieskového.

Ženský kroj z Moravského Lieskového, charakteristický pre svoju bielosť a jemnú výšivku, sa tiež nosil v evanjelických obciach Bošáca, Horné Srnie, Dolné Srnie a Zemanské Podhradie. Bielo-červený rubáš bol dlhý skoro po členky, na neho sa obliekali rukávce z jemného šifónu s vyšívaným golierikom, nazbieraným okolo krku. Rukávy siahali nad lakeť pomocou úzkej manžetky. V tomto type kroja prevládala červená farba rovnako aj na vyšívaných prieramkoch, dopĺňaná čiernou, zlatou a žltou. K rubášu patrila husto skladaná biela sukňa a kratšia zástera ušitá z tenkých bielych tkanín alebo svetlomodrého či čierneho materiálu. Po dĺžke bola zdobená stuhou, paličkovanou čipkou alebo vyšívanou tylovou vložkou. Charakteristické pre zástery, z tejto oblasti, sú taktiež vyšívané veľkoplošné kvety v odstupňovanej veľkosti. Počas zimných dní sa nosili priliehavé kabátiky v modrých svetlých i tmavých farbách, zdobené stuhami, alebo sa cez pleciah prehadzovali vlniaky so strapcami. Pre túto oblasť je veľmi špecifická úprava hlavy pomocou drevenej podložky, tzv. *gurguly*, ktorá vytvárala z vlasov na temene dva rožky.

Ženský ľudový odev z obce Čičmany sa nosil aj v Zliechove, Košeckom Rovnom a Valaskej Belej. Rubáš z ľanového plátna siahal od podpazušia do pol lýtok. Rukávce sa skladali z nariaseného predného a zadného diela, a stojateho goliera, pod ktorým bol tenký pás čipky, alebo vyšitého plátna. Na rubáš patrila široká zadná a predná zástera, bohato riasená. Predná zástera sa honosila bohatou výšivkou v spodnej časti, vo vodorovných pruhoch s geometrickým a zoomorfným ornamentom. Ako vrchný odev sa nosili biele súkenné kabátiky, zdobené červeným a zeleným šnurovaním.

Ženský kroj z Púchovského okolia sa nosil aj v Lazoch pod Makytou, Mestečku, Zárečí a patrí medzi skromnejší ľudový odev. Rukávce, zdobené jemnou čipkou, sa vysúkali nad lakte, vyšívané v čiernej, fialovej, červenej, modrej a ružovej farebnosti. K vrchnej sukni sa prišival živôtik, roztvorený a strihaný do cípov. Na sukňu patrili široké zástery vždy tmavej farby. Veľmi vzácnym dnes už archaickým vrchným odevom boli tzv. *mentieky* z barančiny, potiahnuté tmavomodrým súknom, honosné hlavne kvôli golierom z líšcej kožušiny.

Kysucké kroje na severe Trenčianskej župy sa delili na dve oblasti: dolné Kysuce s okolím Žiliny až po Čadcu, a oblasť horných Kysúc s okolím Makova, Rakovej, Skalitého a Oščadnice. Na rubáš z ľanového plátna sa už začiatkom 20. storočia obliekali rukávce z tenkých kupovaných materiálov. Farebnosť výšivky bola najmä v žltej, červenej, oranžovej a bielej farbe. Prevažne sa nosili tmavé sukne zdobené po obvode stuhou. Oblúbená v tejto oblasti bola aj modrotlač a kvetovaný brokát. Zástery, z taktiež kupovaných materiálov, boli v tmavých farbách, široké, zošité zdobenými švíkmi. Živôtky sa šili z hodvábných brokátov, červených lesklých látok alebo kvetovaného zamatu. Doplňkom ženského odevu boli štyri rady korálikov.

Oblasť okolo Trenčína bola bohatá na kroje spoločnej stavby, no jednotlivé dediny sa líšili detailmi, tvarom výšiviek a farebnosťou. Rozdiely v odevu boli spôsobené spoločenskými pomermi. Rubáš v tomto kraji nazývaný spodník siahal len od pása po kolená. Spolu s ním sa nosili sukne z flanelu, barchetu a spodný kraj sa oblúčkovo ukončoval. Rukávce boli z jemného plátna, nariasené do výstrihu a všité do malého stojateho golierika. Vysúkali sa nad lakte, ukončené našitou čipkou a vyšívanou manžetou. Na ramenách sa nachádzala bohatá výšivka v geometrických a zoomorfných ornamentoch, v žltej, oranžovej a červenej farebnosti. Na rukávce patrila sukňa zošitá so živôtkom, bohato riasená alebo skladaná, šitá zo saténu, štofu alebo brokátu. Zimné sukne sa šili z tmavomodrého alebo čierneho súkna, naspodku s modro-červenou stuhou. Živôtky sa zhotovovali z bieleho vzorovaného barchetu s červeno-modrým šnurovaním, alebo z modrého a čierneho súkna a zapínali sa na kovové spínadlá. Motívy mali pravidelný zväčša vodorovný tvar, skladali sa z krížikov, srdca, d'ateliniek v červenej, zelenej, modrej a žltej farbe.

K najbohatším prvkom kroja, typickým pre trenčiansku oblasť patria zástery. Boli zdobené paličkovou čipkou v kombinácii so širokými pruhmi výšiviek, horizontálne členené, takmer po celej ploche. Medzi časté motívy patrili štylizované pávy, kohúty, srdcia, hviezdice a tulipány. K vrchným odevom patrili *plachietky*, biele súkenné *kabaničky* a *kacabajky* z kupovaných materiálov. Z počiatku sa na hlavách nosili čepce kombinované s dlhým pásom – *rúbekom*, neskôr ich nahradili šatky na červenom podklade, ktoré sa viazali do tylu.

Obr. 63 Dievčatá v krojoch, Čičmany a Trenčianska Teplá, 1930

Obr. 64 Súčasný kroj z Kubrej

Obr. 65 Výšívka na rukávcoch, Rybany

Obr. 66 Výšívka na rukávcoch, Dolné Srnie

4.3.3 Drotárstvo

Drotárstvo sa na Slovensku rozvíjalo v 18. storočí v dvoch oblastiach, na severozápadnom Slovensku (Kysuce a Javorníky) a na severovýchodnom Slovensku (Spiš). S počiatku sa ním zaoberali muži, ženy aj deti, no neskôr sa z neho z núdze stalo vandrovnícke remeslo, výhradne mužská záležitosť. Pomocou drotárstva sa najprv opravovali rozbité nádoby, neskôr sa začali vytvárať jednoduché úžitkové predmety (podložky pod hrnce a žehličky, vešiaky, misky, strúhadlá atď.). V 19. storočí drotárstvo zamestnávalo dve tretiny mužskej populácie vo vyše ako 150 slovenských obciach. S rastúcou konkurenciou sa postupne drotári presúvali ďalej za hranice Rakúsko-Uhorska a svoje pôvodom lokálne remeslo rozšírili do sveta. Drotári, ktorí sa prispôbili domácim pomerom v nových krajinách, boli braní ako vážni remeselníci a v rôznych kútoch sveta vzniklo vyše 300 dielní.

Zánik drotárskej výroby sa datuje od konca prvej svetovej vojny a mohli zaň hlavne nové spoločensko-politické pomery a zmena hraníc.

V 60-tych rokoch začal drôt používať umelecký kováč Ladislav Jurovatý st., ktorý pomocou drotárskych techník oživil starú tradíciu a stal sa jej pokračovateľom. V 70-tych rokoch ho potom nasledovalo mnoho umelcov a taktiež Ústredie ľudovej umeleckej tvorby v Bratislave, ktoré obnovovalo hlavne tradičný drotársky sortiment. Od roku 1992 Považské múzeum v Žiline každý rok usporadúva Stretnutie drotárskych majstrov spojené s autorskými výstavami.

Rozdelenie drôtov používaných v dnešnej dobe pri výrobe drotárskych výrobkov:

- **Oceľový tvrdý pružný drôt** – priemer od 1 – 2,5 mm, použitie na obvodové rámy, výstuže na spevnenie výrobku, náročnejšia práca vyžadujúca pevnejšie kliešte
- **Oceľový mäkký žiháný drôt** – priemer od 0,4 – 3 mm, mäkký, ľahko ohýbateľný, viazací drôt (0,4 – 0,8 mm) sa využíva na vypletanie keramiky, úžitkových predmetov, bižutérie, je možné ho tvarovať prstami
- **Oceľový pozinkovaný drôt** – mäkký, odolný voči korózii vďaka pozinkovanému povrchu, možnosť spájať cínovou spájkou za tepla
- **Oceľový mäkký žiháný viazací drôt** – spojovací materiál, zošívanie/uťahovanie pomocou klieští, pri výrobe menších predmetov možnosť použitia na vypletanie

Obr. 67 Ukážka súčasných drotárskych výrobkov

5 DESIGN ŠPERKOV

Výsledný design šperkov je jasne ovplyvnený vyššie uvedenými inšpiračnými zdrojmi. Z ľudového odevu som sa hlavne zamerala na jednotlivé umiestnenie šperkov na tele a samotné tvaroslovie výšivky mi bolo skôr nápoved'ou akou cestou sa pri ohýbaní káblov uberať. Chcela som, aby bolo cítiť z výsledného setu spojenie s tradičným odevom našich starých rodičov, no prevedenie malo pôsobiť moderne, vďaka použitému materiálu. Voľba čisto čiernych káblov v kombinácii s čiernym spojovacím drôtikom a čiernymi bižutérnymi komponentmi, bola zámerná. Všetky materiály pôsobia ako jeden celok, žiaden neprevyšuje estetickou náladou a farebnosťou ten druhý. Išlo mi o vytvorenie hodnotného setu, kedy posuniem recyklovaný materiál na vyššiu úroveň, a čierna farba je známa svojou eleganciou a sofistikovanosťou. Zároveň som chcela aby sa v jemných detailoch odkryl netradičný materiál, preto som izolačnú vrstvu kábla, v niektorých miestach prerušila a nechala vidieť jeho vnútornú štruktúru. Odhalené ligotavé časti káblov sa nachádzajú vždy v stredovej osi (pre zjednotenie celého setu) a majú symbolizovať jagavú a lesklú výsadu tradičných drahých materiálov, používaných v šperkárstve. Z použitých komponentov vznikajú vypletané sieťové plochy, ktoré sa dajú tvarovať a prispôbovať krivkám tela.

5.1 Časti setu

5.1.1 Šperk na hrud'

Plošne najväčší šperk setu vychádza zo ženského kroja z Omšenia, konkrétne zo živôtika, zošitého s plisovanou sukňou. Jeho miesto sa nachádza na hrudi a pomocou dvoch retiazok (okolo krku a pása) je možné prispôbovať jeho polohu. Kresba šperku je vertikálna.

Obr. 68 Šperk na hrud'

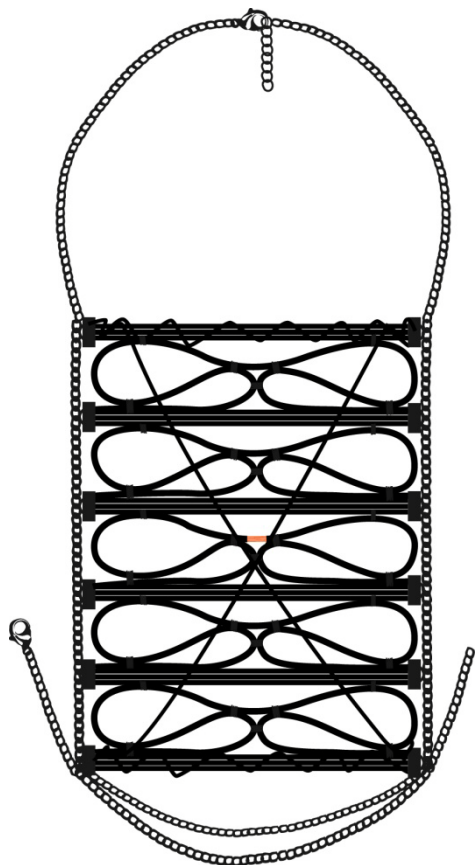

Obr. 69 Inšpiračný zdroj pre šperk na hrud' (ženský živôtik – Omšenie)

5.1.2 Šperk na rameno

Šperk inšpirovaný výšivkami z rukávcoů ženského kroja z Kubrej. Jeho miesto je na vrchnej časti paži/ramena a jeho kresba je horizontálna. Na telo sa upevňuje pomocou dvoch retiazok, jedna sa zapína okolo krku, druhá z vnútornej strany paže.

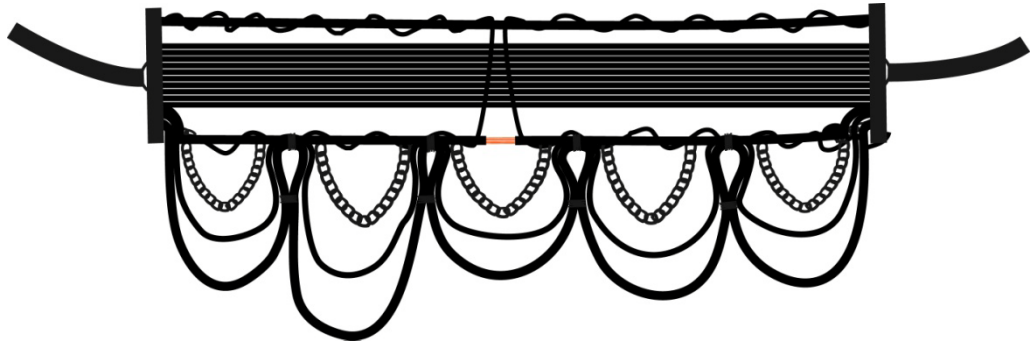
Obr. 70 Šperk na rameno

Obr. 71 Inšpiračný zdroj pre šperk na rameno (ženské rukávce – Kubrá)

5.1.3 Šperk na pažu

Časť setu inšpirovaná výšivkou z rukávcoV košeľe na ženskom kroji z Kálnice. Tento šperk je kombinovaný s nat'ahovacou čiernou gumou pre správne držanie na ruke a pohodlnejšie nosenie.

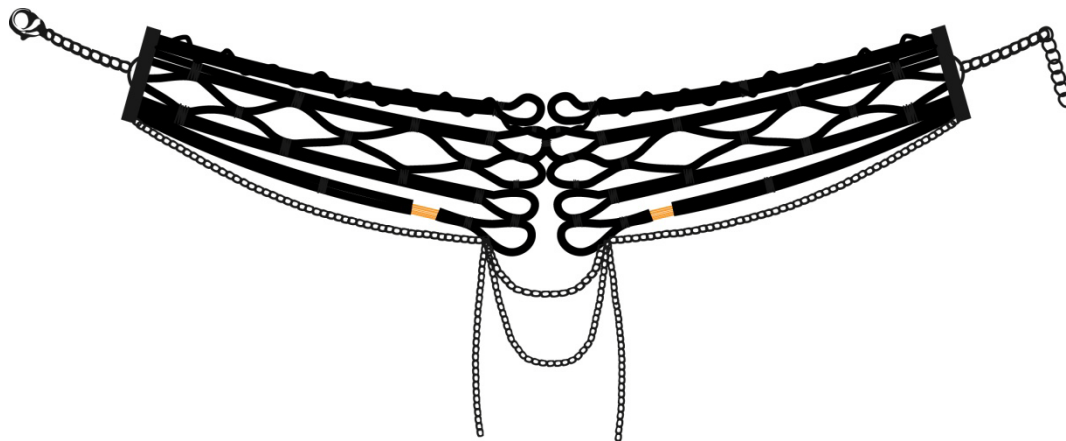
Obr. 72 Šperk na pažu

Obr. 73 Inšpiračný zdroj pre šperk na pažu (ženské košeľa – Kálnica)

5.1.4 Šperk na krk

Prvok vo veľkosti obojku, inšpirovaný golierom zo ženskej košeľe (Moravské Lieskové). Je tvorený horizontálnymi líniami a na krk sa zapína pomocou retiazky.

Obr. 74 Šperk na krk

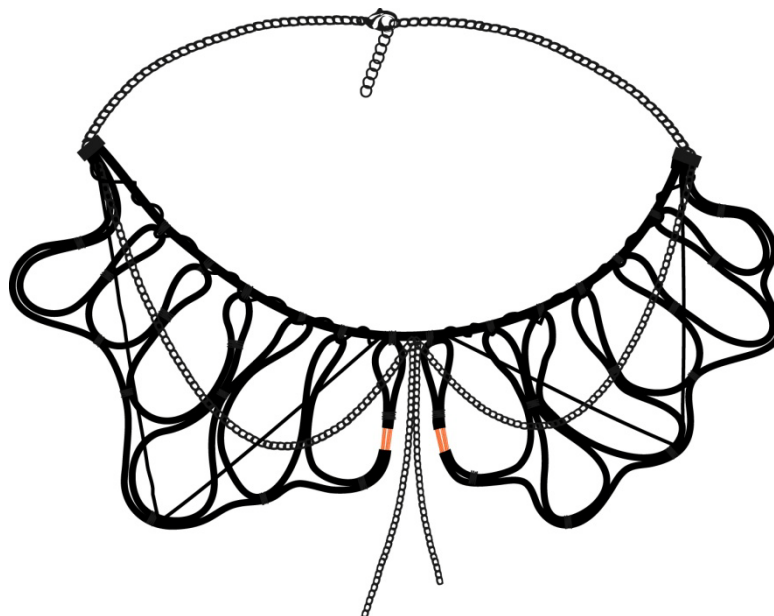

Obr. 75 Inšpiračný zdroj pre šperk na krk (ženská košeľa – Moravské Lieskové)

5.1.5 Šperk na dekolt

Šperk určený na dekolt a hrud' je v tvare volánového goliera zo ženskej košeľe (Košecké Rovné). Je tvorený vlnením a ohýbaním vybraných káblov rozličnej hrúbky a zapína sa vzadu okolo krku pomocou retiazky.

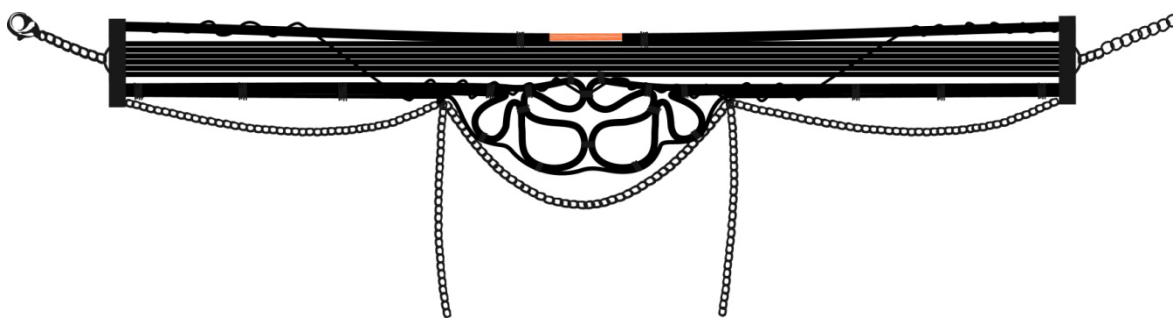
Obr. 76 Šperk na dekolt

Obr. 77 Inšpiračný zdroj pre šperk na dekolt (ženské košeľa – Košecké Rovné)

5.1.6 Šperk na pás

Šperk je inšpirovaný vyšívaným pásmom zástery z kroja z Moravského Lieskového. Má horizontálny vzor prechádzajúci do miernej vertikály (v stredovej časti dolného kraja). Šperk sa na pás umiestňuje pomocou retiazky zapínanou na chrbtovej strane.

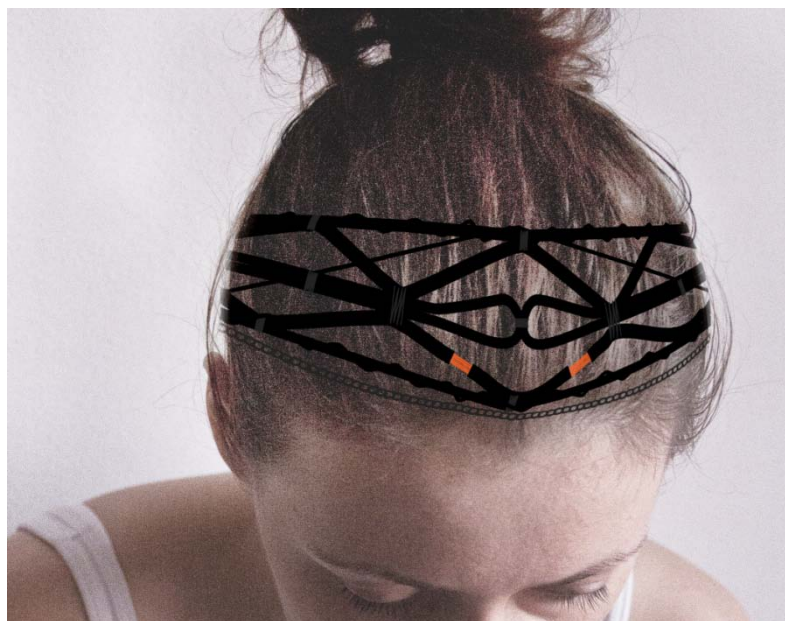
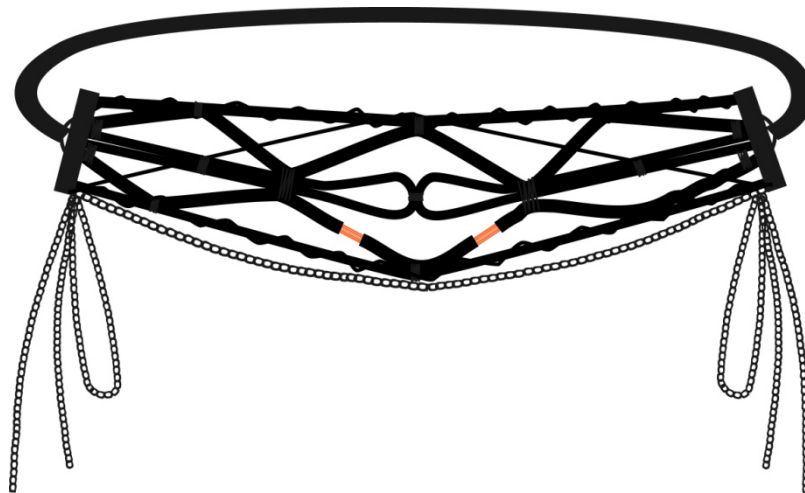
Obr. 78 Šperk na pás

Obr. 79 Inšpiračný zdroj pre šperk na pás (ženská zástera – Moravské Lieskové)

5.1.7 Šperk na hlavu

Šperk určený na vrch hlavy je inšpirovaný čepcom, typickým pre Čičmánsky kraj. Konce čelenky sú spojené elastickou gumou, ktorá zaručuje pevné držanie na vlasoch.

Obr. 80 Šperk na hlavu

Obr. 81 Inšpiračný zdroj pre šperk na hlavu (čepiec – Čičmany)

5.2 Materiál

5.2.1 Hlavný recyklovaný materiál

Pod pojmom kábel, rozumieme jeden alebo viac drôtov spojených dokopy. Môže byť tvorený buď obkrútením jednotlivých drôtikov, alebo spoločným obalom – izoláciou. Vnútorne žily káblov sú samostatné plné drôty alebo lanká. Lanko sa tvorí obtáčaním niekoľkých tenkých drôtov k sebe a tým je v mechanickom zaobchádzaní odolnejšie ako samostatný drôt. Základný materiál pre jadra káblov je elektrovodná meď alebo hliník. Hliník je ľahší a preto sa hodí do závesného typu kábla v kombinácii s oceľovým nosným prvkom. Ako materiál na výrobu izolácie slúži mäkké PVC, silikón, polyetylén.

Poznáme niekoľko typov káblov. Elektrické silové káble môžu byť pevnejšie na uloženie do stien, alebo v podobe ľahších šnúr pre pohyblivé privody domácich spotrebičov a malých strojov. Závesné káble majú navyše v sebe zosilené oceľové lanko, za ktoré je možné kábel zavesiť (lustre). Ďalej poznáme komunikačné káble, medzi ktoré sa zaraďujú koaxiálne káble (mikrofóny, slúchadlá), krútené dvojlinky (používané v telekomunikáciách a počítačových sieťach), tieneny kábel (signálové káble v nahrávacích štúdiách).

Celý set šperkov je vyrobený z nepotrebných alebo nefunkčných káblov čiernej farby. Vo väčšine prípadoch sa jedná o nabíjacie káble k telefónom, slúchadla do mobilov či MP3 prístrojov, PC káble a pod. Pri väčšine šperkov boli použité aj ploché SCART káble (používaný na prepojenie medzi DVD prehrávačom a televízorom). Hlavným cieľom bolo využiť vlastnosti materiálu, akými sú dĺžka, hrúbka, tvarovateľnosť, ohybnosť, vnútorná štruktúra a farebnosť. Hrubšie káble a SCART káble som využila na výstavbu šperkov, tenšie káble zo slúchadiel na omotanie a dotvorenie výsledného designu.

Obr. 82 Prehľad najčastejšie použitých káblov

5.2.2 Doplnkový materiál

K doplneniu hlavného materiálu som zvolila niekoľko voľne dostupných bižutérnych komponentov:

- **kovové očkové retiazky** v dvoch hrúbkach (jemnejšia retiazka slúžiaca k doplneniu vzorov, pevnejšia retiazka určená na upínanie šperkov na telo)
- **kovové ploché koncovky** rozdielnej veľkosti, určené na zakončovanie dvoch a viac káblov a napájanie na retiazku/gumičku
- **kovové spojovacie krúžky** slúžia na čisté spoje retiazok s káblami
- **kovové predlžovacie retiazky** sú určené na konce retiazok, zvyšujú variabilitu šperku a v niektorých prípadoch určujú polohu šperku
- **kovové zapínania karabínkového typu** pre jednoduché aplikovanie šperku na telo
- **čierna odevná hladká guma** aplikovaná v prípadoch kedy nebolo možné použiť retiazku z dôvodu pevného držania polohy šperku a pohodlného nosenia

Retiazky (dve veľkosti)

Predlžovacia retiazka

Zapínanie - karabinky

Koncovky

Odevná hladká guma

Spojovacie krúžky

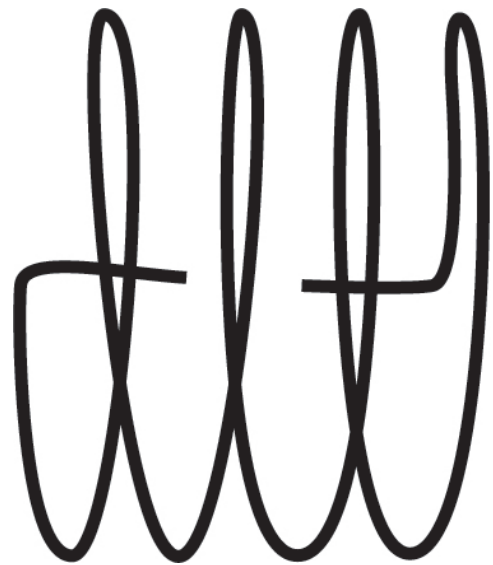
Obr. 83 Prehľad použitých bižutérnych komponentov

5.2.3 Spojovací materiál a spôsob spájania

Za spojovací materiál som si po niekoľkých skúškach zvolila medený bižutérny drôtik lakovaný čiernou farbou (hrúbka 0,3 mm). Je mäkký, tým pádom sa ľahko obtáča do čistých spojov, no zároveň je dostatočne pevný a drží v požadovanom tvare. Jednotlivé káble sa spájajú ovinovaním drôtičku, pričom sa jeho konce zahnú do vnútra závinu, aby netrčali do priestoru. Tak isto ako v drotárskom remesle, ide aj v tejto práci o dôležitý detail, ktorý musí byť precízne spracovaný pre požadovaný výsledný dojem. Konce drôtička nesmú vyčnievať aby nedošlo k poškodeniu odevu či poraneniu kože.

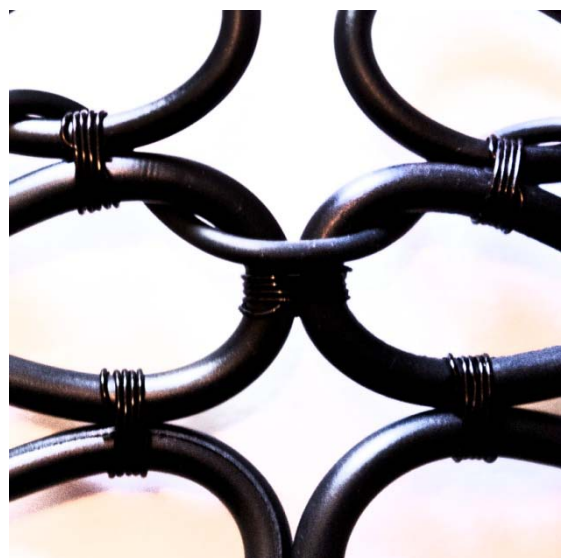
Obr. 84 Lakovaný medený bižutérny drôtik

Obr. 85 Ukážka obtočenia drôtička

Obr. 86 Detail spoju z prednej strany

Obr.87 Detail spoju zo zadnej strany

Obr. 88 Detail zakončenia pomocou kovovej koncovky Obr. 89 Detail narušenia izolácie kábla

5.3 Obrazová príloha vyrobeného šperku

Obr. 91 Fotodokumentácia vyrobeného šperku I.

Obr. 92 Fotodokumentácia vyrobeného šperku II.

ZÁVER

Príprava, štúdium a písanie tejto práce ma obohatila vo viacerých ohľadoch. Z histórie šperkov som načerpala nové poznatky, ktoré ma v budúcnosti inšpirujú k ďalšej tvorbe tohto druhu designu. Tak isto som rada, že som si k mojej práci vybrala za inšpiračný zdroj práve slovenskú ľudovú kultúru. V podrobnejšom štúdiu slovenského ľudového šperku, ľudových ženských krojov a drotárskej techniky, som objavila mnoho zaujímavých poznatkov z minulosti a musím skonštatovať, že Slovensko má krásnu kultúrnu históriu, na ktorú môžeme byť právom hrdí.

Ekologický spôsob premýšľania, beriem ako jeden z najdôležitejších aspektov, ktorý by mal byť v súčasnosti pre designéra samozrejmosťou. Využitie odpadový materiál, zrecyklovať ho a povzniesť na novú úroveň, sa mi vo výslednom designe podarilo a mohla tak vzniknúť výrazná autorská sada šperkov. Kolekcia je určená na špeciálne príležitosti, no mojím ďalším krokom bude využiť získané poznatky v práci s týmto druhom materiálu a vytvoriť menšie šperky denného nosenia.

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATURY

1. DEBICKI, Jacek, FAVRE, Jean-François, GRÜNEWALD, Dietrich, PIMENTEL, Antonio Filipe. *Dějiny umění*. 1. vyd. Praha: Argo, 1998. ISBN 80-7203-076-0
2. HORVÁTHOVÁ, Margaréta. *Kroje*. 1. vyd. Bratislava: Perfekt, a.s., 2008. ISBN 978-80-8046-421-9
3. JOHNOVÁ, Helena. *Ľudové šperky na Slovensku*. 1. vyd. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1972.
4. JOHNOVÁ, Helena. *Šperk*. 1. vyd. Bratislava: Tatran, 1986.
5. JUROVATÝ, Ladislav. *Drotárstvo*. 1. vyd. Bratislava: Ústredie ľudovej umeleckej výroby, 2000. ISBN 8088852161
6. KIZLINK, Juraj. *Nakládání s odpady*. 1. vyd. Brno: Fakulta chemická VUT, Purkyňova 118., 612 00 Brno, 2007. ISBN 987-80-214-3348-9
7. KOLESÁR, Zdeno. *Kapitoly z dejín designu*. 1. vyd. Praha: Vysoká škola umeleckoprůmyslová, 2004. ISBN 80-86863-03-4.
8. KOMOROVSKÁ, Marta. *Pastierske umenie*. 1. vyd. Bratislava: Tatran, 1987.
9. KOTMAIR, Alisa Anh, KLANTEN, Robert, EHMANN, Sven. *A girl's best friends*. 1. vyd. Berlin: Gestalten, 2012. ISBN 978-3-89955-418-2
10. KULA, Daniel, TERANAUX, Élodie, HIRSINGER Quentin. *Materiology*. 1. vyd. Praha: Happy Materials, spol. s.r.o., 2011. ISBN 978-80-260-0538-4
11. KUNTSZCH, Ingrid. *A History of Jewels and Jewellery*. 1. vyd. Leipzig: Edition Leipzig, 1979.
12. KUŘITKA, Ivo, SLOBODIAN, Petr, SAHA, Nabanita. *Recyklace a zneškodňování tuhých odpadů – Laboratorní cvičení*. 1. vyd. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, 2006. ISBN 80-7318-490-7
13. MIKOLÁŠ, Jan. *Recyklace Průmyslových odpadů*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství technické literatury, n. p., Spálená 51, 113 02 Praha 1, 1988.
14. NOSÁLOVÁ, Viera. *Slovenský ľudový odev*. 1. vyd. Martin: Osveta, n.p., 1983. ISBN 80-10-00049-3
15. SAMOHÝLOVÁ, Alena, VONDROUŠKOVÁ, Alena. *Drátované šperky*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a.s., 2006. ISBN 80-247-1415-9

16. SERATTS, Marta. *Jewelry design handbook*. 1. vyd. Antwerp: Booqs, 2010. ISBN 978-94-60650-25-3.
17. STRELEC, Karol. *Ludové šperky: Výkladový slovník (systemizácia, typológia, terminológia)*. 1. vyd. Bratislava: Slovenské národné múzeum – Muzeologický ústav, 1990.
18. *Dearvelvet* [online]. 2013-2014. Dostupné z: <http://dearvelvet.com/style/emma-ware-eco-jewellery-designer/>
19. *Drahé kameny* [online]. Dostupné z: www.drahekameny.cz
20. *Emma Ware* [online]. Dostupné z: www.emmaware.co.uk
21. *Fire Mountain Gems* [online]. 2008-2014. Dostupné z: http://www.firemountaingems.com/encyclobeadia/beading_resources.asp?docid=743w
22. *Hairy Growler* [online]. 2014. Dostupné z: www.hairygrowler.co.uk
23. *Kathleen Plate* [online]. 2014. Dostupné z: www.kathleenplate.com
24. *Krea* [online]. Dostupné z: <http://www.krea.wz.cz/sperky.htm>
25. *Kroj* [online]. Dostupné z: www.kroj.sk
26. *Kunstpedia* [online]. 2013. Dostupné z: <http://kunstpedia.com/articles/a-short-history-of-twentieth-century-jewellery.html>
27. *QP Jewellers* [online]. 2014. Dostupné z: <http://www.qpjewellers.com/info-a-brief-history-of-jewellery>
28. *Rachel Darbourne* [online]. 2013. Dostupné z: www.racheldarbourne.co.uk
29. *Shiying Gao* [online]. Dostupné z: www.shiyinggao.com
30. *Smart Glass* [online]. 2014. Dostupné z: www.smartglassjewelry.com
31. *TAJEK Gallery* [online]. 2009. Dostupné z: https://www.facebook.com/TAJEKGallery/photos_albums
32. *Trash Made* [online]. Dostupné z: www.trashmade.cz
33. *Triedenie Odpadu* [online]. 2007-2012. Dostupné z: www.triedenieodpadu.sk
34. *ULUV – Ústredie ľudovej umeleckej výroby* [online]. 2005-2010. Dostupné z: www.uluv.sk
35. *Zatnictví Noemi* [online]. 2011. Dostupné z: <http://www.zlatnictvinoemi.cz/prirodni-kameny-26/>

ZOZNAM CITÁCIÍ

1. Alisa And Kotmair, *A girl's best friends*. Berlin: Gestalten, 2012, str. 3
[cit. 2014-5-8].
2. Strelec Karol, *Eudové šperky: Výkladový slovník (systemizácia, typológia, terminológia)*. Bratislava: Slovenské národné múzeum – Muzeologický ústav, 1990, str. 28 [cit. 2014-5-8].
3. Ware Emma: Eco Jewelry Designer. *Dearvelvet.com* [online]. 2013
[cit. 2014-4-28]. Dostupné z: <http://dearvelvet.com/style/emma-ware-eco-jewellery-designer/>
4. Darbourne Rachel. *Racheldarbourne.co.uk* [online]. 2007 [cit. 2014-4-28].
Dostupné z: <http://www.racheldarbourne.co.uk/bio.html>
5. Gao Shiyong. *Shiyonggao.com* [online]. 2012 [cit. 2014-4-28]. Dostupné z:
<http://www.shiyonggao.com/#!ourstory/csgz>
6. Plate Kathleen. *Kathleenplate.com* [online]. 2014 [cit. 2014-5-8].
7. Horváthová Margaréta. *Kroje*. Bratislava: Perfekt, a.s., 2008, str. 5. [cit. 2014-5-8].
ISBN 978-80-8046-421-9
8. Horváthová Margaréta. *Kroje*. Bratislava: Perfekt, a.s., 2008, str. 146.
[cit. 2014-5-8]. ISBN 978-80-8046-421-9

ZOZNAM POUŽITÝCH SYMBOLOV A SKRATIEK

apod.	A podobne.
atď.	A tak ďalej.
napr.	Napríklad.
tzv.	Takzvaný.
vs.	Verzus.
r.	Rok.
obr.	Obrázok.
mp3	Music Protocol 3.
3D	Trojdimenzionálny.
PET	Polyetylentereftalát.
PVC	Polyvinylchlorid.
VŠUP	Vysoká škola uměleckoprůmyslová v Praze.
SVSŠ	Soukromá výtvarná střední škola Písek.
PC	Personal computer.
SCART	Syndicat des Constructeurs d'Appareils Radiorécepteurs et Téléviseurs.
DVD	Digital Video Disc.

ZOZNAM OBRÁZKOV

Obr. 1	Náhrdelník zo zvieracích zubov z praveku	21
Obr. 2	Egyptské zlaté náušnice a prstene	21
Obr. 3	Zlatá pokrývka hlavy kráľovnej Pu Abi.....	21
Obr. 4	Grécky diadém	21
Obr. 5	Rímsky náramok <i>Armillae</i>	21
Obr. 6	Keltský nákrčník	21
Obr. 7	Gotická spona	21
Obr. 8	Renesančná agnusa.....	21
Obr. 9	Barokový prívesok	21
Obr. 10	Francúzska kamej	21
Obr. 11	Rene Lalique prívesok.....	22
Obr. 12	Prsteň Art Deco	22
Obr. 13	Náramok Tiffany & Co.....	22
Obr. 14	Coco Chanel	22
Obr. 15	Prstene s terčíkom	22
Obr. 16	Filigránová spona	22
Obr. 17	Filigránové gombíky	22
Obr. 18	Mosadzný hrebeň	22
Obr. 19	Mosadzná pracka.....	22
Obr. 20	Šróbovacie náušnice	23
Obr. 21	Vysiace náušnice na háčiku.....	23
Obr. 22	Klipsne	23
Obr. 23	Kruhy.....	23
Obr. 24	Závesná nášunica.....	23
Obr. 25	Tunel.....	23
Obr. 26	Náhrdelník <i>Choker</i>	24
Obr. 27	Náhrdelník <i>Princess</i>	24
Obr. 28	Náhrdelník <i>Matinee</i>	24
Obr. 29	Náhrdelník <i>Opera</i>	24
Obr. 30	Náhrdelník <i>Rope</i>	24
Obr. 31	Retiazka s príveskom	24
Obr. 32	Náramok <i>Charm</i>	25
Obr. 33	<i>Bangles</i>	25
Obr. 34	Náramok <i>Bead</i>	25
Obr. 35	Náramok <i>Link</i>	25

Obr. 36	Náramky <i>Power Balance</i>	25
Obr. 37	Členkový náramok	25
Obr. 38	Dámsky prsteň.....	26
Obr. 39	Pánsky prsteň.....	26
Obr. 40	Svadobné obrúčky	26
Obr. 41	Strieborná brošňa.....	26
Obr. 42	Plastová maľovaná brošňa.....	26
Obr. 43	Textilná brošňa	26
Obr. 44	Ušný piercing <i>Industrial</i>	27
Obr. 45	Piercing v obočí.....	27
Obr. 46	Piercingy v nose a pere.....	27
Obr. 47	Piercing v jazyku	27
Obr. 48	Vysiaci piercing v pupku.....	27
Obr. 49	Mikrodermálny piercing.....	27
Obr. 50	Prehľad šperkárskych kovov	29
Obr. 51	Prehľad drahokamov a polodrahokamov	30
Obr. 52	Prehľad šperkov z alternatívnych materiálov	31
Obr. 53	Prehľad šperkárskych techník na jednotlivých výrobkoch	33
Obr. 54	Emma Ware - kolekcia z bicyklových duší.....	38
Obr. 55	Rachel Darbourne - šperky z igelitových tašiek.....	38
Obr. 56	Shiying Gao - šperky z PET fľašiek	39
Obr. 57	Trash made - šperky z PC odpadu.....	40
Obr. 58	Hairy Grower - šperky zo starého príboru a mincí.....	40
Obr. 59	Kathleen Plate - šperky zo sklenených nápojových fliaš	41
Obr. 60	Prehľad Body Jewelry	43
Obr. 61	Prehľad základných častí ženského ľudového odevu.....	46
Obr. 62	Rozdelenie Trenčianskej župy	47
Obr. 63	Dievčatá v krojoch, Čičmany a Trenčianska Teplá, 1930.....	50
Obr. 64	Súčasný kroj z Kubrej	50
Obr. 65	Výšivka na rukávcoch, Rybany.....	50
Obr. 66	Výšivka na rukávcoch, Dolné Srnie	50
Obr. 67	Ukážka súčasných drotárskych výrobkov	51
Obr. 68	Šperk na hrud'	53
Obr. 69	Inšpiračný zdroj pre šperk na hrud' (ženský živôtik – Omšenie)	53
Obr. 70	Šperk na rameno	54
Obr. 71	Inšpiračný zdroj pre šperk na rameno (ženské rukávce – Kubrá)	54
Obr. 72	Šperk na pažu	55

Obr. 73	Inšpiračný zdroj pre šperk na pažu (ženské košeľa – Kálnica).....	55
Obr. 74	Šperk na krk	56
Obr. 75	Inšpiračný zdroj pre šperk na krk (ženská košeľa – Moravské Lieskové).....	56
Obr. 76	Šperk na dekolt.....	57
Obr. 77	Inšpiračný zdroj pre šperk na dekolt (ženské košeľa – Košecké Rovné).....	57
Obr. 78	Šperk na pás	58
Obr. 79	Inšpiračný zdroj pre šperk na pás (ženská zástera – Moravské Lieskové).....	58
Obr. 80	Šperk na hlavu.....	59
Obr. 81	Inšpiračný zdroj pre šperk na hlavu (čepiec – Čičmany).....	59
Obr. 82	Prehľad najčastejšie použitých káblov	60
Obr. 83	Prehľad použitých bižutérnych komponentov	61
Obr. 84	Lakovaný medený bižutérny drôtik.....	62
Obr. 85	Ukážka obtočenia drôtika.....	62
Obr. 86	Detail spoju z prednej strany.....	62
Obr. 87	Detail spoju zo zadnej strany	62
Obr. 88	Detail zakončenia pomocou kovovej koncovky.....	63
Obr. 89	Detail narušenia izolácie kábla.....	63
Obr. 90	Fotodokumentácia vyrobeného šperku I.	63
Obr. 91	Fotodokumentácia vyrobeného šperku II.....	64

ZOZNAM PRÍLOH

CD1 s touto prací vo formáte pdf, word dokument

CD2 s obrazovou dokumentáciou